

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Diplomová práce

2024

Bc. Matěj Tikal

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

**Pandemie:
o válce, útlaku a jiných metaforách**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Matěj Tikal

Studijní program: Sociologie, Veřejnost, Politika

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Dvořák, PhD.

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 19. 4. 2024

Bc. Matěj Tikal

Bibliografický záznam

TIKAL, Matěj. *Pandemie: o válce, útlaku a jiných metaforách*. Praha, 2024. 67 s.
Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, Katedra sociologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. Tomáš Dvořák, PhD.

Rozsah práce: 116 896 znaků

Abstrakt

Tato práce se zabývá analýzou metafor objevující se ve vystoupeních politických elit, a které byly využívány k sociální konstrukci významu pandemie Covid-19 a jejích dopadů na společnost. V práci je pandemie Koronaviru nejdříve popsána jako politický problém. Následně jsou představeny teze o sociálním konstruktivismu a na vybrané literatuře je shrnuto dostupné poznání o pandemickém diskurzu. Politická rétorika je v této práci pojímána jako konfliktní a ve vzájemném vztahu s veřejnou debatou. Práce pokračuje výkladem konceptuální teorie metafor. Na základě kritické metaforické analýzy tato práce v rámci používaných metafor odhalila konflikt mezi hodnotami bezpečí a svobody, které se projevíly v rozporu mezi metaforou války a metaforou útlaku, a kterýmžto konfliktem lze vysvětlit některé fenomény, kterých byla česká společnost během pandemie svědkem. Práce ukazuje, že metafory jsou vhodným nástrojem pro zkoumání interpretace problémů, které se se vymykají poznání skrze nástroje dostupné sociálním aktérům v rámci jejich každodenního vědění, a proto se analýza metafor může ukázat jako prospěšným nástrojem při zkoumání následujících krizí, které mohou do značné míry působit minimálně podobně abstraktním dojmem, jako pandemie Covid-19.

Abstract

This thesis is based on analysis of metaphors, that were used by Czech political elite to construct meaning of Covid-19 pandemic and its implications for Czech society. Pandemic is firstly described as political problem and selected literature is used to describe pandemic discourse. Next, notion of social constructivism and conceptual theory of metaphors are introduced. Political rhetoric is conceived as conflictual and in common relation with public debate. Based on critical metaphorical analysis, this thesis revealed conflict between value of safety and freedom that was reflected in metaphors of war and oppression. This contest of metaphors can be used to interpret and explain some of the phenomena Czech society witnessed during Covid-19 pandemic. This thesis shows that metaphors are valuable instrument for analysis of problems, that defy the possibility of being observed by instruments of everyday knowledge. This is why metaphor analysis can be deemed as useful tool for research of upcoming crises, which might emit similar level of abstraction, as Covid-19 pandemic.

Klíčová slova

Politika, sociologie, sociální konstruktivismus, konceptuální teorie metafor, kritická metaforická analýza, pandemie Covid-19

Keywords

Politics, sociology, social constructivism, conceptual theory of metaphor, critical metaphorical analysis, Covid-19 pandemic

Title/název práce

Pandemie: o válce, útlaku a jiných metaforách

Pandemic: about war, oppression and other metaphors

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu práce Mgr. Tomáši Dvořákovi, PhD. za cenné podněty, které nejednou vrátili vlak rozjetý směrem do temného údolí teoretického chaosu na sociologickou kolej. Také chci poděkovat Johance, mámě a tátovi. Vědí za co.

Obsah

Úvod	3
Teoretická část práce	4
Koronavirus jako politický problém	4
Sociální povaha reality	6
Symbolický interakcionismus	6
Thomasův teorém	6
Sociální konstrukce reality	7
Konstruktivistická povaha politické komunikace	8
Význam komunikace politických elit	10
Pandemický diskurz	12
Konceptuální teorie metafor	14
Od slov ke konceptům	14
Základní pojmy CMT	16
Interdoménový přenos	17
Konceptuální mapování	18
Valence	20
Metaforické implikace	20
Princip invariance	21
Metodologie	22
Reflexe subjektivity	24
Empirická část	25
Popis dat	25
Nouzový stav	25
Složení Poslanecké Sněmovny	26
Seznam stenoprotokolů	26
Práce s daty	27
Etické otázky	27
Analýza dat	28
Cílová doména pandemie	28
Válka	28
Útlak	31
Mezi válkou a útlakem	35
Cestování	37
Valence pandemických metafor	41

Alternativní cílové domény	41
Zdraví ekonomiky	41
Pes	43
Zdraví ekonomiky a pes	44
Shrnutí výsledků	45
Diskuze	47
Závěr	52
Summary	55
Použitá literatura	57
Internetové zdroje	60

Úvod

Prvního března 2020 se v České republice objevila zpráva o prvním potvrzeném nakaženém pacientovi novým typem Koronaviru, známým jako SARS CoV-2. Během období (28. 4. 2020 – 18. 2. 2021), které tato práce sleduje skrze stenoprotokoly ze schůzí Poslanecké sněmovny, proběhly dle dat Ministerstva Zdravotnictví ČR¹ celkem 3 velké vlny denního přírůstku nově nakažených. Za sledované období s diagnostikovanou nemocí zároveň přišlo o život téměř 20 000 občanů České republiky¹. Tato nemoc s sebou přinesla vedle škod na zdraví také ekonomické ztráty a skrze vládní nařízení v reakci na ni také různá omezení v životě občanů. Cílem této práce je zaměřit se na politický aspekt nemoci. Konkrétně tato práce studuje sociální konstrukci nemoci, opatření pro její potlačení a dopadů na občany, skrze metafory objevující se na schůzích Poslanecké sněmovny ohledně vyslovení souhlasu s prodloužením nouzového stavu. Na základě minulých sociologických výzkumů na téma pandemického diskurzu (Císař, Kubát: 2021; Buštíková, Baboš: 2020; Křovák, Charvát: 2021; Faris, et al: 2020) se dá argumentovat, že pandemie koronaviru přinesla do politické arény nové téma, v rámci kterého bylo potřeba vyvážit konflikt mezi ochranou zdraví a omezením svobody občanů. Jak je tento konflikt konstruován z hlediska konceptů, které se jednotliví poslanci snaží evokovat? K odpovědím na tyto otázky slouží v této práci konceptuální teorie metafor od George Lakoffa a Marka Johnsona (1981), kteří argumentují, že metafory mají vlastnost přenášení konceptuálních struktur mezi dvěma konceptuálními doménami, jinými slovy, že dochází k aplikaci vědění o něčem na něco jiného. Z toho vyplývá výzkumná otázka: “Jak byla pandemie COVID-19 konstruována politickou elitou prostřednictvím metafor, které se objevovaly v proslovech poslanců na schůzích Poslanecké sněmovny?” V následující sekci je shrnuta relevantní sociologická teorie doplněna o konceptuální teorii metafor. V metodologické části práce je uvedena metoda kritické metaforické analýzy od Charterise-Blacka (2004). Jsou zde popsána data a rozložení sil v poslanecké sněmovně 2017-2021. Následuje analýza dat, jejich interpretace a konečně diskuze nad prezentovanými zjištěními.

Teoretická část práce

Předmětem této práce je explorace užitých metafor v rámci poslaneckých schůzí ve věci žádosti Vlády o prodloužení nouzového stavu na území České republiky. Teoretická část práce má proto následující strukturu: 1) Pandemie Koronaviru je konceptualizována jako politický problém. 2) Na vybrané sociologické literatuře je představena argumentace ve prospěch tvrzení, že realita má sociální povahu. 3) Politická rétorika je popsána z hlediska napětí mezi objektivní realitou a sociální realitou. 4) Pandemický diskurz je popsán tak, jak ho popisuje odborná literatura věnující se diskurzu v kontextu pandemie Covid-19. 5) Pátým bodem je vysvětlení teorie metafor.

Koronavirus jako politický problém

Tato práce je ukotvena ve dvou základních, navzájem se doplňujících premisách, které vychází z prací autorů popisující fázi pozdní modernity, a které dohromady skládají argument ve prospěch existence koronavirové pandemie jako politického problému. První z premis je odvozena z díla Ulricha Becka, který v díle Riziková modernita (1992) popisuje sociální aspekt vnímaného potenciálního ohrožení neboli rizika. Sociální aspekt vnímání ohrožení a vyhodnocování rizik je staven do kontrastu s vědeckým, které je založeno na racionalitě a přesné metodologii, kdežto sociální aspekt se vyznačuje tím, že jakkoliv malé riziko je vyhodnoceno jako nepřijatelné, pokud jsou jeho následky zničující (Beck: 1992). Na tomto rozkolu mezi dvěma typy racionalit Beck ukazuje, že v otázkách, které se na první pohled zdají jako výsostně v rukou vědců se svými rigidními, kvantifikovatelnými metodami zkoumání a vyhodnocování, vědci ztratili monopol na racionalitu (1992: s. 37). Tato ztráta vychází z toho, že vědecky-rationální závěry jsou konfrontovány s životy lidí, které tyto závěry implicitně ovlivňují. Beck uvádí, že při absenci jakéhokoliv arbitra, který by objektivně určil, co je ještě možné považovat za přípustné ohrožení, leží konečné rozhodnutí o implementaci vědeckých závěrů do reality v rukou politiků (1992). Právě v tomto bodě se spočívá jedna z premis této práce, totiž, že vědecké poznání, aplikované v tomto případě na pandemii Koronaviru v České republice nemá pro politické rozhodování a debatu o nemoci žádnou koercivní závaznost, neboť jsou to právě a pouze političtí aktéři, kteří mají mandát k rozhodování od voličů. Z Koronaviru

se tak stává politické téma, které svou abstraktností, spočívající v nemožnosti virus přímo pozorovat bez běžným občanům nedostupných specializovaných nástrojů, otevírá prostor pro různé politicky motivované definice nemoci.

Druhým pilířem práce je dílo Zygmunta Baumanna (2000), ve kterém metaforicky představuje společnost jako tekutou substanci, která nemá tvar, a tudíž ani vnitřní pevnou strukturu. V takové společnosti je podle Baumanna neurčitost a nejistota tím, co určuje podobu doby, ve smyslu své všudypřítomnosti (2000). Společnost je pro jedince enigmatická a každý se v ní snaží najít alespoň nějakou pevnou strukturu, individuální řád, jako ostrov, na kterém by si mohl odpočinout od nekonečného závodu proti systému, který neustále zrychluje. Ať už je tímto individuálním řádem pro jednotlivce cokoliv, Koronavirus s těmito individuálními strukturami a kousky klidu otrásl, neboť přinesl signifikantní změny do každodennosti téměř každého ekonomicky aktivního, nebo školou povinného člověka v podobě různých vládních nařízení, která výrazným způsobem omezovala svobody jednotlivců, mezi kterými byly například i svoboda podnikání, svoboda pohybu a další. V tomto kontextu je možné chápat i vlny odporu, které se proti pandemickým opatřením zvedly, a ve kterých se zrcadlila ona ztráta vědců na racionalitu nejmarkantněji. Co bylo vědci v kontextu absence longitudinálních studií na téma dlouhodobějších následků zkoumané nemoci, či znalostí o původu viru² definováno jako riziková nemoc, mohlo být vzhledem k nejčastějším – mírným – symptomům nemoci³ vnímáno jednotlivými členy společnosti i jako obyčejná chřipka. Ve srovnání s tím, co pro jednotlivce znamenalo omezení svobody plynoucí z pandemických opatření, pak mohla být společenská pozornost věnovaná pandemii vnímaná jako přehnaná.

Koronavirus a opatření s ním spojená tak nezůstala pouze v doméně vědeckého poznání, nýbrž se stali předmětem politické diskuze, která měla nastolit rovnováhu mezi zvládním pandemie a omezováním svobod lidí, která se zrcadlí v Beckem artikulovaným “přípustným ohrožením” a Baumannovými “ztrátami jistot každodennosti”. Jak byla tato diskuze konstruována, je předmětem této práce.

Sociální povaha reality

Tato práce analyzuje metafory, co by diskurzivní praktiky jednotlivých politických aktérů, které mají konstruovat realitu určitým způsobem. Předpokladem tedy je upozadění nazírání reality jako rigidně objektivní představy o neměnných kauzalitách nezávislých na člověku a konceptualizace reality jako do velké míry ovlivněné jednáním aktérů.

Symbolický interakcionismus

Známý filosofický myšlenkový experiment se zabývá otázkou: “Pokud spadne strom v lese a nikdo ho neslyšel padat, vydal nějaký zvuk?” Ústřední myšlenkou tohoto experimentu je zpochybnění, nebo přinejmenším otevření diskuze o statutu reality, co by objektivního systému souvztažností, které se dějí nezávisle na pozorovateli. Protože je nad kognitivní schopnosti autora této práce na příkladu padajícího stromu ukazovat důsledky pro sociální povahu reality, je možné zvážit jiný příklad, kterým může být tato samotná diplomová práce. Bude-li napsána a bude-li dosahovat dostatečných kvalit z hlediska kritérií obhajoby, ale nebude odevzdána, bude to mít implikace pro život jejího autora v podobě nesplnění podmínek pro úspěšné ukončení studia a získání magisterského titulu tím bude autorovi odepřen. Takový stav má pro realitu ekvivalentní důsledky, jako stav, kdy by tato práce vůbec nevznikla. V tomto příkladu se dá vypočítat stěžejní aspekt symbolického interakcionismu, o němž psal Herbert Blumer (1969), totiž, že realita je sociálně vyjednávána na základě interakcí sociálních aktérů: tento text, shluk písmen rozčleněných do odstavců zarovnaných do bloku, se stane diplomovou prací teprve v určitém kontextu, a to sice v kontextu jeho podání do odpovídajícího řízení, kterým je posouzení práce držiteli potřebných kompetencí.

Thomasův teorém

Dalším důkazem o sociální povaze reality může být analýza toho, jaké důsledky má určitá finální podoba vyjednané reality. Jako takový příklad je možné uvést Thomasův teorém, se kterým přišli manželé Thomasovi v závěru své práce o začleňování amerických dětí do společnosti: “Pokud lidé definují situaci jako reálnou, stává se reálnou ve svých důsledcích.” (1928: s. 594). Dá se snad argumentovat, že tato myšlenka tvoří základ pro

jakoukoliv sociologickou práci, která se zabývá interpretativní povahou lidského jednání a pracuje s realitou jako se sociálním konstruktem. V myšlení dozorce, který odmítl propustit vězně na vycházku, ačkoliv na to vězeň měl nárok, byl dozorce v díle manželů Thomasových přesvědčen, že ten muž je nebezpečný, a tak sám jednal tak, jakoby o nebezpečného člověka skutečně šlo (Thomas: 1928). Důsledky pro situaci daného vězně byly tedy stejné, lhotejno, zda měl v úmyslu někomu ublížit, či nikoliv. Do širších souvztažností společenských teorií vtáhl tuto myšlenku také Robert K. Merton, když z ní odvodil koncept sebenaplňujícího (se) proroctví (1957). Na příkladu takzvaných “bank runs”, volně přeložitelné jako “nájezdy na banku” ukázal, jak má vnímaný význam dané situace potenciál přivést banku k bankrotu. Když klienti banky uvěřili informaci, že banka nezvládne finanční situaci, protože by hrozilo, že klienti přijdou o své úspory, začali masivně vybírat své peníze, aby o ně nepřišli. Protože však banky nemívají ani vklady svých klientů pokryty ze 100 procent, došlo k tomu, že banka neměla už čím plnit své závazky, a tak došlo k tomu, že vyhlásila bankrot (Merton: 1957). Sebenaplňující proroctví je koncept, který upozorňuje na reálnou moc jednotlivých interpretací významů, které členové společnosti přejímají. Ve své podstatě se dá koncept sebenaplňujícího proroctví vnímat jako vyjádření toho, že lidé si z interakce se světem odnáší nějaký soubor informací nebo zkušeností, které interpretují a dle toho si o světě a jeho jednotlivostech utváří vědění. Toto vědění pak slouží jako podklad pro další jednání členů společnosti, čímž do světa opět přinášejí nové významy, které mohou ovlivňovat další členy společnosti a tím pádem i společenskou, sociální realitu jako takovou. O tomto dialektickém vztahu člověka a společnosti psali autoři teze o sociální konstrukci reality.

Sociální konstrukce reality

Práce Bergera s Luckmannem se dá čistě teoreticky nazírat jako podrobnější analýza Thomasova teorému, kdy se situace vnímaná jako reálná stává reálnou ve svých důsledcích. Ve svém pojednání o sociologii vědění a sociální konstrukci reality, publikovaném v roce 1966 Berger s Luckmannem do detailu rozebírají dialektický proces, kterým je realita konstruována na základě interakcí externalizovaného vědění jednotlivých aktérů (1991). Jejich analýza je založena na konceptu každodenního vědění, které je pragmaticky orientováno a má za cíl členům společnosti umožňovat překonávat překážky a nástrahy všedních dnů, ze kterých sestává jejich život. Berger s Luckmannem však nepiší o

“všedních dnech”, nýbrž o “každodenní realitě”, která má dle autorů nejtěžejnější vlastnost, totiž, že je organizována lokálně a temporálně jako “tady a teď” (1991: 35). V rámci “tady a teď” tedy dochází k interakcím mezi lidmi, kteří spolu navzájem konstruují to, co získává status reality. Málokdy je však případem, že v rámci nějaké situace se interakce drží pouze toho, co je bezprostředně přítomno. Naopak je často případem, že interakce vyžaduje evokaci určitých elementů vědění, které si člověk tvoří na základě vlastních zkušeností z minulosti (Berger, Luckmann: 1991). K takovým evokacím dle Bergera s Luckmannem slouží jazyk, co by ucelený soubor symbolů, na jejichž významech panuje shoda (1991: s. 49). Finální výsledek lidské interakce je tedy podmíněn tím, jakým vědění disponují aktéři a jak k evokaci jeho aspektů používají jazyk. Vlastnost jazyka, co by významným činitelem při vyjednávání a konstrukci významu, je v následující sekci rozebrána v kontextu politické komunikace.

Konstruktivistická povaha politické komunikace

Výklad se doposud věnoval sociologickým teoriím interpretace, sociálního konstruktivismu a obecně uchopení reality jako sociálního produktu. Tato práce si však klade za cíl odhalit metafory v rámci politické komunikace, a tak zde vyvstává potřeba teoreticky uchopit i tuto rétorickou disciplínu a zasadit ji do kontextu výkladu výše. Není překvapením, že politická rétorika je jedním z tradičních předmětů zájmu výzkumu sociálních a politických věd. Toto zkoumání prostupuje narativ o realitě a pravdě, jako o pouhých možnostech výkladu světa. Například již Machiavelli píše: “Vládce nemusí doopravdy mít chválihodné kvality. Musí ale vypadat, že je má. Všichni, kdo ho poslouchají a pozorují musí vědět, že je pravdomluvný, spolehlivý, zbožný a sympatický.” (1994: s. 54). Machiavelli, zarytý pragmatik tak vytváří rozdělení toho, co je reálné, a co je jako reálné vnímáno s tím, že důležité je právě to, co je jako reálné vnímáno. Ernesto Laclau (2005) ve svém pojednání o populismu píše o “artikulaci sociálních identit”, přičemž zásadním bodem je rozdělení na sociologii dobře známé skupiny MY a ONI. Z konstrukce této dichotomie pak vyplývají interpretace, kde MY jsme ti, kteří trpí kvůli NIM a kde ONI jsou ti, kteří působí problémy, které MY musíme řešit, nebo snášet jejich následky. Často zmiňovaným příkladem jsou imigranti prchající před neúnosným stavem v jejich domovské zemi, kteří jsou v rámci této dichotomie označováni jako ti, kteří přišli do NAŠÍ země a chtějí zde zadarmo získávat NAŠE peníze. Takto artikulovaná identita

běženců potlačuje, až úplně zneviditelňuje jiné důvody, pro které se běženci rozhodli vydat se na zpravidla nebezpečnou, riskantní a mnohdy tragickou cestu přes půl zeměkoule. Těmito důvody mohou být například výbušniny vrhané z oblohy na jejich domovy. Artikulace utečenců jako hrozby však pomáhá vytvořit diskurz, který imigrantům v rámci konstruované reality odpírá nárok na soucit. S pojmem diskurzu, coby nástrojem pro konstrukci a stvrzování reality pracoval už Michael Foucault, který ho metaforicky nazval tím hlasem, který promlouvá, když nejsou slyšet slova (1971). Díky diskurzu a manipulaci s ním je možné vykreslovat určité skupiny lidí zamýšleným způsobem, jak již bylo ukázáno na příkladě imigrantů. Elementem diskurzu je pak podle Foucalta i to, co je komu, jak a za jakých podmínek povoleno říkat, nebo jak je kdo a proč označován. Na základě rozboru diskurzu vznikla i v sociologii hojně používaná metoda “Kritická diskurzivní analýza” (CDA), za jejíhož pomyslného otce se považuje Norman Fairclough, a která se zabývá, podobně jako Foucault textem jak v jeho psané, tak mluvené formě. Ve svém díle *Language and Power* (1989) označuje diskurz za sociální praktiku, která vedle významů obsažené v daném textu sestává rovněž z kontextu, ve kterém daná komunikace probíhá. Tento kontext je podle Fairclougha vyplněn ideologiemi, které jsou uloženy v “běžném rozumu” členů společnosti, a kteří přijímáním těchto ideologií stvrzují sociální řád. Tyto ideologie se zrcadlí v rámci samotného textu. Například v rámci dialogu mezi pacientem a lékařem je lékař konstruován jako autorita, podle níž bude postupovat léčba. V lékařově odpovědích tak bude možné vysledovat různé prvky vykazující vědomí této hierarchie lékař-pacient, ve které lékař nařizuje léčbu a pacient ji akceptuje. (Fairclough: 1989) Pakliže si však bude muset lékař obhájit postup před svými kolegy, kteří například navrhnou alternativní postup léčby, tato hierarchie přítomna být nemusí a v komunikačním jednání daného lékaře by teoreticky mělo být možné pozorovat odlišnosti. Diskurzivní analýza tak naznačuje, že realita je konstruována na základě vědění, které jednotliví členové společnosti mají, neboť v hierarchii lékař-pacient je to právě lékař, který jako jediný z dvojice disponuje vědění o nemocech. V případě obhajoby léčebného postupu před lékařovými kolegy tomu tak být nemusí.

O konstrukci reality politickými aktéry na základě komunikace prostřednictvím jazyka píše Edelman ve své knize „Konstrukce politického spektaklu“ (1998). Výklad je koncentrován kolem myšlenky o “politice jako sporu o význam” (1988: s. 17), odkud vede implikace, že bez takového sporu se nedá o politice ani mluvit. Edelman politickou komunikaci nazírá

jako nástroj mobilizace politické podpory v elektorátu. Komunikace slouží politickým aktérům k tomu, aby konstruovali význam problémů, situací, krizí a jiných společenských fenoménů. Jazyk tedy není nástrojem pro popis reality, ale pro její konstrukci. Konstrukce reality zamýšleným způsobem totiž vytyčuje určité sémantické pole (Berger, Luckmann: 1991), neboli vyvolává určitá schémata vědění, která pomáhají v legitimizaci daných politických kroků. Tímto způsobem je pak možné přiřknout politickým oponentům morální hodnocení, jako “těch špatných” a hodnocení vlastních politických kroků jako “těch nutných” a konečně hodnocení samotných politických aktérů jako “těch dobrých” (Edelman: 1988). Význam politických problémů tak podle Edelmana neleží v nich samotných, ale v jejich interpretaci pomocí slov. Díky této vlastnosti slov je možné interpretovat různé programy sociálních podpor jako “neoprávněnou redistribuci bohatství a ochranu líných jedinců”, nebo jako “podporu v životně těžkých situacích, které mohou potkat každého.” Zatímco reprezentanti pravicového politického spektra se budou pravděpodobně spíše klonit k myšlence, že “stát tu není od toho, aby někomu dával něco zadarmo, každý má v rámci svobodného trhu možnost akumulovat tolik majetku, kolik jen chce, a proto musíme snížit státní financování programů sociálních podpor”, levicovní političtí aktéři mohou kontrovat například tak, že “trh není ve skutečnosti svobodný, neboť startovní pozice člověka na něm je podmíněna různými faktory, jako například majetnost orientační rodiny, a proto bychom se měli snažit o narovnání této systému inherentní nespravedlnosti zvýšením financování programů sociálních podpor.” Předpoklad vyplývající z rozdílných konstrukcí významů je ten, že v rámci řeči jednotlivých politiků budou používány rozdílné metafory, které jsou v této práci analyzovány, a které mají potenciál strukturovat vědění o určitém politickém problému zamýšleným způsobem (Lakoff: 2010, Charteris-Black: 2004). Politický spor o význam se často může zrcadlit i v rámci společnosti, nebo se naopak konflikt v rámci společnosti může propisovat do politické rétoriky, jak ukazuje následující sekce.

Význam komunikace politických elit

Odpovědí na výzkumnou otázku této práce je popis identifikovaných metafor v komunikaci politických elit. Existují však možnosti následné interpretace takových výsledků? Jednou z možností argumentace ve prospěch kladné odpovědi na tuto otázku je myšlenkový proud v politických a sociálních vědách, totiž, že politický diskurz je do

značné míry ovlivňován politickou elitou (Simon, Jerit: 2007). Ve své práci se Simon a Jerit věnují kvantitativní analýze rozdílů jazyka mezi politickými elitami a elektorátem na příkladu debaty mezi republikány a demokraty o zákazu potratů. Jejich analýza ukazuje, že tyto slovníky se do značné míry shodují v závislosti na shodě stranické příslušnosti voleného zástupce a politické preferenci voliče. Například zatímco republikánští politici v rámci diskuzí používali k označení plodu slovo „miminko“, demokratické politické elity se uchýlovali ke slovu „zárodek“ (fetus) (Simon, Jerit: 2007). Tento rozdíl poté Simon s Jerit naměřili i u voličů republikánů, respektive demokratů, s čímž se pojila i podpora či nesouhlas k proceduře potratu jako takového: pro republikánský elektorát je zločin „zabít miminko“, ale u demokratů jde o legitimní lékařskou proceduru v případě „extrakce zárodku“. Další svědectví o vlivu politických elit na politický diskurz přináší případová studie změny názoru představitelů dánských politických stran na témata předčasného odchodu do důchodu a snížení příspěvků v nezaměstnanosti (Slothuus, Bisgaard: 2021). Autoři měřili, zda a jak se změna postoje dánské politické Liberální strany promítne do změny názorů u jejích voličů na dvě zmíněná témata. V obou případech došli k závěru, že změna v názoru politické strany byla zaznamenatelná i u voličů této strany, a to u pětiny, respektive téměř u třetiny z nich v závislosti na daném tématu (Slothuus, Bisgaard: 2021). Výsledky těchto studií mluví ve prospěch teze o tom, že politické elity svou komunikací přispívají k celkové podobě veřejného diskurzu. Pakliže platí, jak již bylo uvedeno výše, že politika je ve své podstatě konfliktního charakteru (Edelman: 1988), znamená to, že se tento konflikt v určité míře pravděpodobně přenáší i do společnosti. Tyto příklady nedokazují, že to, co říkají politické elity je nějakým způsobem závazné pro jejich voliče a pro to, co si mají myslet. Ukazují nicméně, že efekt v určitých případech mají, a tedy, že politická komunikace může do značné míry ovlivnit veřejný diskurz jako takový. Na stranu druhou je však také možné vztah načrtnout obráceně. Politické elity často diskutují, či adresují taková témata, která se objeví ve veřejném diskurzu (Druckman, et. al: 2006; Sevenans: 2021). Pro tuto práci je tedy důležité vztah politických elit a veřejného diskurzu nazírat spíše optikou korelace než kauzality. Tato korelace tedy neopravňuje k závěrům o tom, že by s identifikovanými metaforami přišli politické elity a společnost je převzala. Metafory identifikované v politické komunikaci nazírány tímto korelačním úhlem pohledu však poskytují určité interpretační pole, které může přispět k lepšímu pochopení konfliktu přítomnému v rámci společnosti jako takové, a který může být využíván a dále rozdmýcháván politickou elitou. Předtím, než budou metafory a poznání o nich

představeny, je ještě potřeba samotnou práci zasadit do kontextu diskurzu, který byl o pandemii konstruován.

Pandemický diskurz

V této sekci je představeno, jakým způsobem byl politickými elitami konstruován pandemický diskurz v rámci sledovaného období. Tato sekce je důležitá, neboť osvětlí diskurzivní kontext, ve kterém se objevovaly analyzované metafory. V rámci práce Harvardských výzkumníků je možné pozorovat, jak se v USA na začátku pandemie vytvořily 2 odlišné diskurzy, které byly používány aktéry v závislosti na tom, k jaké ze dvou dominantních stran americké politiky se kloní (Faris, et al: 2020). Zatímco demokraté konstruovali pandemický diskurz ve smyslu nutné reakce na nebezpečnou nemoc, která může kompletně zahltit zdravotnický systém USA, a tím pádem ohrozit i nekovidové pacienty, republikánský diskurz byl koncentrován okolo konceptů národní jednoty a hrdosti, kdy bylo potřeba se nad tuto nemoc „importovanou z Číny“ povznést a nechat občany dál žít své životy (Faris, et al: 2020). V českém kontextu je z dostupné literatury ze strany vládnoucích politických elit možné vysledovat podobnou rétoriku týkající se zmírňování vnímané nebezpečnosti pandemie, potažmo depolitizace pandemie jako takové. Vybrané analýzy dávají vládní reakci na pandemii do souvislosti s populismem, jehož znaky dle literatury vláda Andreje Babiše vykazovala (Císař, Kubát: 2021, Bušíková, Baboš: 2020, Křovák, Charvát: 2021). Například Císař a Kubát si všímají článku toho času ministra zdravotnictví Adama Vojtěcha, ve kterém píše “doufám, že tato pandemická hysterie brzy opadne a vrátíme se zpátky na zem.” (v Císař, Kubát: 2021). Bušíková a Baboš si všímají hlavně technokratického nádechu Babišova populismu, který se výrazně projevoval například ve větách o “řízení státu jako firmy”, nebo o “zvládnání krize pomocí mikro manažerských schopností”, které si Babiš proklamativně do politiky přinesl z byznysového světa (2020). Všechny články se shodují na tom, že z hlediska Vlády docházelo k vyjadřování se k pandemii pouze v nevyhnutelných případech (Křovák, Charvát: 2021), potažmo byla tato vyjádření delegována co nejvíce na konkrétního ministra zdravotnictví (Bušíková, Baboš: 2020), nebo docházelo k depolitizaci skrze argumenty o nutnosti přenechání tvorby pandemických opatření na odbornících (Císař,

Kubát: 2021, Bušítková, Baboš: 2020). Autoři se také shodují na rámování pandemie z hlediska managementu. Tím, že Andrej Babiš do politiky vstoupil z byznysového prostředí, je pro jeho vystupování přirozené, pokud na sebe přijme roli úspěšného byznysmena a “mikro manažera”, který “přiveze respirátory, pokud někde chybí” (Bušítková, Baboš: 2020). Příklad, že je pandemii třeba řešit podobně, jako například havárii v chemičce v podobě rámce krizového managementu “rodinné firmy” (Císař, Kubát: 2021) ilustruje depolitizační strategii, neboť ve firmě jsou daná pravidla, která jsou stvrzována hierarchií mezi nadřízenými (Vládou – je to Andrej Babiš, Premiér, který stát jako firmu řídí) a podřízenými (občany a opozicí). Občanům a opozici je tak v rámci tohoto diskurzu připomínáno, že Cimmrmanovsky řečeno, byť mohou nesouhlasit, byť se mohou s Vládou o zvládnání pandemie přít, je to asi tak vše, co s tím mohou dělat. Opoziční poslanec Okamura se k pandemii postavil jako k příležitosti kritizovat EU, když nezvládnání pandemie dával do souvislosti s nezvládnáním migrační krize a také akcentoval svobodu občanů jako tu nejdůležitější hodnotu a rétoricky se zasazoval o suverenitu České republiky vůči Evropské Unii (Císař, Kubát: 2021). Prosazováním národního řešení ve smyslu “chraňme ohrožené a ostatní nechme žít a pracovat” tak zpochybňoval legitimitu pandemických opatření, které ubírají občanům z jejich základních práv a svobod. Proti nasměrování peněz do nadnárodních struktur, kterými je Česká republika součástí, se vymezovala také KSČM. Vládě sice poskytovali takzvanou “tichou” podporu, ale na otázky týkající se například modernizace armády, která se během pandemie řešila, podle KSČM “není při pandemii vhodná doba, neboť peníze potřebují hlavně občané, ne nadnárodní struktury.” (Císař, Kubát: 2021). V případě leaderů opozičních stran Pekarové Adamové a Rakušana docházelo k dávání do souvislosti nezvládnání pandemie ze strany Vlády a vysokého počtu úmrtí českých občanů nebo vysokého schodku státního rozpočtu (Křovák, Charvát: 2021). Tato konstrukce diskurzu byla tedy v přímém protikladu k depolitizačním pokusům ze strany Andreje Babiše, který o pandemii mluvil ve smyslu krize, která postihla firmu, a která musí být managována po technické, spíše než po politické ose. Diskurz vytvářený Pekarovou Adamovou a Rakušanem tak Babišovi přičítal odpovědnost, kterou se Babiš snažil přemístit na experty v podobě epidemiologů, hygieniků, či vlastních ministrů zdravotnictví (Bušítková, Baboš: 2020) a zároveň vyzdvihovali nebezpečnost pandemie poukazováním na relativně vysoké počty úmrtí. Pandemický diskurz byl tak konstruován jako konflikt o odpovědnost za vysoké počty úmrtí, nebezpečnost samotné nemoci a legitimitu přijímaných opatření vzhledem k jejich

dopadům na svobody občanů. Tato práce se zabývá tím, jaké metafory se při konstrukci pandemického diskurzu objevovaly. Teorie metafor je proto popsána v následující sekci.

Konceptuální teorie metafor

Jedním z přístupů ke konceptu metafory je konceptuální teorie metafor (CMT). Osoby, které jsou považovány za její autory, jsou původně studenti lingvisty Noama Chomskyho: George Lakoff a Mark Johnson (Li: 2016). V díle “Metaphors We Live By”, autoři popisují, jakým způsobem je možné díky metafoře prožívat aktuální zkušenost na základě zkušenosti jiné (Lakoff, Johnson: 1981, Lakoff: 1992).

Od slov ke konceptům

Slovo metafora pochází z řečtiny a do českého jazyka je možné ho přeložit jako “přenesení”. Odborné diskuse na téma metafor se zaměřovaly původně hlavně na estetickou funkci tohoto přenosu (Lakoff: 1992). Metafora byla zkoumána jako ryze lingvistický fenomén, v rámci kterého docházelo k použití slova mimo jeho typický kontext k vyjádření podobnosti. Stěžejním bodem zkoumání byla umělecká literatura, jako poezie nebo romány. Proto se nad metaforou uvažovalo jako nad tropem pouze okrajově se vyskytujícím v každodenním jazyce, ke kterému se uchylují zejména umělci, když chtějí upoutat svého čtenáře, nebo jiným způsobem ozvláštnit text. S tímto pohledem na metaforu nesouhlasili autoři George Lakoff a Mark Johnson, kteří si na základě této odborné diskuze pokládali otázky týkající se konceptuální linie přenosu, tedy nikoliv přenosu pouhého slova, nýbrž i jeho významu (Lakoff, Johnson: 1981). Jejich úvaha byla, že pokud jedno slovo nahradí v textu jiné bude nahrazeno i to, co strukturální lingvista de Saussure označuje jako *odkazovaný*, tedy mentální reprezentace v rámci lidského vědění, na který odkazuje jazykový *referent* (1966), pročež se kromě podoby změní i význam sdělení. V díle *Metaphors We Live By* Lakoff s Johnsonem ukazují, jak jsou metafory obsaženy v každodenním jazyce, přičemž často jsou tak subtilní, že to lidé ani nevnímají (1981). Zabývají se také procesem, jakým způsobem metafory zpřístupňují lidem sféru abstraktního myšlení. Podle Lakoffa s Johnsonem je abstraktní myšlení možné díky

metaforickému přenosu abstraktních, mimosmyslových konceptů směrem do konkrétnějších, smyslově vnímatelnějších domén zkušeností. Nejkonkrétnější domény zkušenosti jsou podle Lakoffa s Johnsonem ty, ve kterých se vyskytují smysly pozorovatelné zkušenosti s 1) vlastním tělem, 2) s interakcí s druhými lidmi a 3) s fyzickým prostředím (1981). Tyto tři typy zkušeností Lakoff s Johnsonem nazývají jako empirickou bázi metafor. Informace, které se do lidského vědomí dostanou skrze pět smyslových kanálů jsou informace nejzákladnějšího charakteru a tvoří takzvaná obrazová schémata. Mezi obrazová schémata tak například patří prostor, ve kterém se lidé pohybují. Prostor je využíván k metaforickému vyjádření situace, kdy X spadá do kategorie Y. Příkladem může být věta “Jindřich je v politické straně”. Jedná se o příklad prostorové metafory, kdy je Jindřichovi připsáno členství v politické straně na základě podoby politické strany s prostorem, ve kterém se Jindřich nachází. Dalším obrazovým schématem může být samotný pohyb, který je využíván k vyjádření času, ve smyslu plynutí času prostorem. Pohybové metafory jsou dokládány na příkladech vět jako “Vánoce přicházejí”, nebo “Ty špatné časy už jsou pryč.” Ontologické metafory připisují abstraktním konceptům povahu entity, která má schopnost působit na realitu, jako například inflace, která způsobila zvýšení cen. Metafory, které vyvěrají z fyzické zkušenosti s druhými lidmi pak vedou k takovým přenosům, kdy se například diskuze (jako rétorický spor) dvou lidí metaforicky stává válkou, neboť ačkoliv je smyslově vnímatelný fakt, že spolu dva lidé interagují v rámci komunikace, interpretace takového dialogu jako sporu už si vyžaduje pochopení textu, pozic jednotlivých řečníků a principů argumentace. Tyto abstraktní složky dostávají konkrétní obrysy po aplikaci vědění, které mají lidé o válce, jakožto o dvou zneprátených skupinách, které se snaží zvítězit nad svým protivníkem (Lakoff, Johnson: 1981, Lakoff: 1992). Původní teze o empirické bázi metafor může působit až paradoxním dojmem v situaci, kdy je první část teoretické části této diplomové práce zaměřena na konstruktivistickou povahu reality následována teorií, která se dá označit spíše za strukturalistickou. Lakoff s Johnsonem však uvádí, že metafory, ač mají mít “schopnost strukturovat jednu konceptuální doménu na základě jiné” (1981: s. 20) a redukovat abstraktní problémy na takové, které pro svou konkrétnost a empirickou bázi poskytují pouze malý prostor pro interpretaci, jsou metafory podmíněny jak kulturně, tak sociálními a individuálními charakteristikami jedinců. Lakoff sám tento odstup od původní empirické báze metafor později dále vysvětluje ve svém díle o americké politice, ve kterém argumentuje, že ačkoliv se dají dvě americké strany interpretovat na základě metafory

rodiny, existuje více než pouze jeden typ pojetí rodiny, v kterémžto argumentu se objevují individuální a sociální charakteristiky (Lakoff: 2014). Když Lakoff píše o strukturaci (1992), není tím myšlena univerzální struktura lidského myšlení, o jejíž odhalení se pokoušel například Lévi-Strauss (1966), nýbrž fakt, že oblasti vědění, mezi kterými dochází k metaforickému přenosu jsou strukturovány na úrovni vědomí jednotlivých lidí. Takto pojímaná CMT se shoduje i s prací Charterise-Blacka, který v rámci vyslovení nesouhlasu s Lakoffem ohledně původní striktně empirické báze metafor, píše, že “Metafory jsou voleny producenty textu, aby dosáhli určitých cílů, spíš, než že by byly determinovány tělesnou zkušeností.” (2004: s. 247). V rámci CMT má zvláštní postavení koncept pravdy, která není nenahližena jako jedna objektivní a vše platná Pravda, nýbrž jako kritérium hodnocení ve smyslu souhlasu: metafora, kterou člověk “Žije” je ta, které on sám přiřkne statut pravdy (Lakoff, Johnson: 1981). Dá se tedy říct – podobně jako v případě konceptu vědění, ve smyslu toho, jak s ním pracuje Berger s Luckmannem – že jednotlivé významy ukryté v rámci metafory mohou být sdílené napříč jednotlivci, jiné však nemusí. CMT je tím pádem možné interpretovat nikoliv jako primárně založenou na konkrétních zkušenostech, nýbrž na zásobě vědění dostupné danému publiku. CMT je tak do značné míry konstruktivistická teorie, neboť její autoři pracují s myšlenkou, že pro celkový význam situace je stěžejní, jaká metafora bude použita pro vysvětlení daného konceptu a také jak bude přijata a interpretována. Na základě zvolené metafory tak bude strukturován jazyk, kterým se o daném tématu mluví a zároveň se vyvoláním vědění o zdrojové doméně metafory může změnit interpretace tématu jako takového. K pochopení tohoto procesu v jeho úplnosti je třeba vysvětlit nejdříve pojmy, se kterými CMT pracuje.

Základní pojmy CMT

Základní stavební kameny CMT tvoří 4 pojmy, které je nutné objasnit, aby byl následující text srozumitelný.

Metaforické vyjádření – Slovo, které je v textu použito neobvyklým způsobem, a které signalizuje, že autor textu používá ve svém vyjádření metaforu. (Lakoff: 1992; Steen: 2002; Pragglejaz: 2007)

Koncept – Lakoff sám o pojmu koncept píše pouze jako o mentální reprezentaci skutečnosti (Lakoff: 1992). V kontextu této práce jde tedy o pojmy, se kterými se ve

vědomí jedince pojí určité vědění nebo zkušenosti.

Konceptuální doména – oblast vědomí, která je tvořena strukturou konceptů (Lakoff, Johnson: 1981, Kövecses: 2017). Zkušenosti a vědění uložené v lidském vědomí jsou podle CMT strukturovány. Tyto struktury se mohou shodovat napříč jednotlivci, ale mohou být rovněž individuálně, kulturně nebo sociálně podmíněny. Strukturace zde znamená, že jednotlivé koncepty spolu v rámci konceptuální domény určitým způsobem souvisí. Na základě tohoto uspořádání je tedy možné tvořit implikace. Další pozoruhodností, kterou je dobré zde zmínit je na první pohled poněkud neintuitivní tvrzení, že konceptuální doména může být rovněž konceptem a obráceně. Význam jednotlivých konceptů, které si člověk ukládá do svého vědění, vzniká v různých kontextech. Proto v kontextu rozpravy o kapalinách může být kapalina konceptuální doménou, se kterou se pojí koncepty tekutosti, beztvorosti apod., v kontextu rozpravy o dovolené u moře však kapalina v podobě moře vystupuje v roli konceptu. Rozdíl mezi konceptem a konceptuální doménou tedy závisí na kontextu, kdy konceptuální doména je možné definovat jako ústřední koncept, ke kterému se vážou všechny ostatní, které do dané konceptuální domény spadají.

Metafora – Neboli interdoménový přenos (Lakoff: 1992), je proces, při kterém dochází k aplikaci jedné konceptuální struktury na jinou, a to zpravidla na tu, o které pojednává text, ve kterém se metafora nachází (Lakoff: 1992). Metafory mohou být analogické, nebo neanalogické. O analogickou metaforu se jedná v situaci, kdy je v textu přímo zmíněna analogie mezi dvěma skutečnostmi, mezi kterými dochází k přenosu. V případě neanalogických metafor se jedná o ty, kdy se metafora rozpadá na jednotlivá metaforická vyjádření, které je potřeba v textu identifikovat (Gibbs: 1999).

Interdoménový přenos

V rámci představování své teorie Lakoff s Johnsonem uvádí, že při metaforickém přenosu existují dvě obecné konceptuální domény. Jedná se o doménu cílovou a doménu zdrojovou. Jak název napovídá, cílová doména je cíl metaforického přenosu, kdežto doména zdrojová je ta, prostřednictvím níž autor zamýšlí své sdělení strukturovat (Lakoff: 1992, 2014). Koncepty jsou v konceptuální doméně strukturovány v tom smyslu, že spolu navzájem nějak souvisí a díky tomu je možné vytvořit předvídatelný systém, v rámci

kterého je člověku zpřístupněna i mentální manipulace s jednotlivými koncepty, tedy abstraktní myšlení. Interdoménový přenos je pak přenosem, kdy autor textu strukturuje téma jeho řeči zvolenými strukturami konceptů (Lakoff: 1992, Charteris-Black: 2004). Tím dochází k určitému návrhu, jakým dané téma interpretovat, tedy, jaký má téma význam. Jak již bylo ukázáno na Mertonem popsaných bank-runech, význam určitého tématu se může ukázat jako zcela zásadní, neboť jsou to právě významy, výsledky interpretací, na základě kterých lidé jednají. Analýza interdoménového přenosu probíhá na poli CMT skrze konceptuální mapování.

Konceptuální mapování

Procedura konceptuálního mapování podle CMT vychází z logiky, že interdoménový přenos se odráží ve slovech, která řečník používá. Díky těmto slovům *přirozeně* se vyskytující v jiné konceptuální doméně než doméně cílové, je možné metaforu vůbec identifikovat, ale dále také interpretovat. K interpretaci metafory dochází ve chvíli, kdy jsou odhaleny korespondence mezi doménou cílovou a zdrojovou. Korespondence jsou páry konceptů, přičemž platí, že v rámci zdrojové domény mají koncepty podobnou pozici v rámci konceptuální struktury, jako koncepty v doméně cílové (Lakoff: 1992). Tato podobnost se promítá do metaforických vyjádření, která jsou v metafoře použita. V rámci metafory DISKUZE JE VÁLKA existuje zdrojová doména války a cílová doména diskuze. Dle Lakoffa s Johnsonem (1981), Gibbse (1999) nebo například ještě Maalejho (2007) je možné pozorovat metaforická vyjádření, která konceptuální strukturu války přenášejí na strukturu diskuze. Je tak možné mluvit o:

odlišných názorech jako o odlišných *postaveních*,

samotném faktu rozdílu v názorech jako o *konfliktu*,

přesvědčivém argumentu jako o *neprůstřelném* argumentu,

argumentu namířeného proti názoru diskuzního oponenta jako o *útoku* a o protiargumentu jako o *obraně*,

přijetí části oponentovi argumentace jako o *ústupu*,

prosazení vlastního názoru jako o *vítězství*,

přiznání neplatnosti vlastní argumentace jako o *prohře*, či *kapitulaci (vzdávám se)*.

Strukturace diskuze prostřednictvím konceptu války tak vytyčuje určité interpretační pole, ve kterém je diskuze nahlížena v podobných konotacích, jako válka. Diskuze však nemusí být strukturována pouze jako válka. Jako diskuzi je možné kromě sporu označit také interakci dvou lidí, kteří se snaží dobrat nějakému poznání. Pak je možné říct, že se spolu tyto lidé pouští na výpravu za poznáním. V takto koncipovaném druhém příkladě, DISKUZE JE VÝPRAVA, se však skrývá zcela jiná struktura. V rámci této metafory je možné mluvit o:

dotýkání se nových témat jako o *neznámu, do kterého vstupujeme*,

potřebě dbát logické, či analytické přesnosti při objevování neznámého jako o *nutnosti postupovat opatrně*,

fázi debaty za účelem poznání jako o *vzdálenosti, kam jsme se zatím dostali, (daleko jsme se zatím nedostali)*

situaci, ve které se debata začíná odchylovat od původního tématu jako o *sejítí z cesty*, případně o *odbočování*,

uznání, že kýženého poznání nejspíš nebude dosaženo jako o *tom, že na to nepřijdeme*,

nebo naopak o konečném dosažení daného poznání jako o *přišli jsme na to*.

V obou případech je cílovou doménou diskuze. V jednom případě, je však strukturována na základě zdrojové domény války, v případě druhém na základě zdrojové domény výpravy. Je na první pohled zřejmé, že zatímco v případě strukturace diskuze jako války se do popředí dostává konflikt, který je v debatě přítomen, v metafoře výpravy se jedná spíše o kooperaci. Zvolená zdrojová doména určuje, které aspekty cílové domény budou upozaděny, a které naopak vyzdvihuje jako ty důležité (Lakoff: 1992, 2014, Maalej: 2007). Tento fakt je tedy tím stěžejním bodem, ve kterém vzniká potenciál pro používání metafor v analýze (nejen) politické rétoriky, neboť volba zdrojové domény napovídá o zamýšlené podobě konstruovaného významu pomocí metafory. Zdrojová doména navíc napříč doménami nepřenáší pouze konceptuální struktury, nýbrž je na cílovou doménu přeneseno i hodnocení, které je spojeno s doménou zdrojovou. Tomuto faktu se v CMT říká valence.

Valence

V rámci konceptuální teorie metafor jsou důležité i hodnoty, které se pojí s jednotlivými doménami. Lakoff sám uvádí, že v této charakteristice metafory vyvstává její největší politická síla (2014). V místy pro liberálně-agitační knize o americké politice Lakoff uvádí, že republikánská politika je symbolicky mocná, neboť je založena na jasně vymezených hodnotách, jako je síla, rozhodnost a pořádek. Dohromady tyto hodnoty dle Lakoffa skládají metaforu striktního otce, který má mít sílu a rozhodnost, aby dokázal udržet pořádek a tím i *lepší* společnost pro všechny. Proto je podle Lakoffa možné v republikánských politických rozhodnutích tuto metaforu opakovaně identifikovat, ačkoliv žádný z republikánů o sobě nemluví jako o otci národa. Jedná se tedy o případ neanalogické metafory. Ta část americké populace, které je představa striktního otce blízká, a která souhlasí s tím, že musí existovat někdo, kdo bude do světa projektovat autoritu prostřednictvím síly a bude rozhodný v udržování (nejen) globálního pořádku, tvoří podle Lakoffa volební jádro republikánské strany. Valence je ta charakteristika metafor, která “vedle konceptuální struktury mezi doménami přenáší i hodnocení, které se pojí se zdrojovou doménou.” (Lakoff: 1992, 2014, Maalej: 2007). Valence je pro metaforickou analýzu důležitá, neboť dokáže odhalit, jaké hodnocení se v daném textu ukrývá. Například když Foucault psal o společnosti, kterou přirovnával k Benthamově návrhu panoptikálního vězení (1977), ve které je člověk disciplinován sám sebou prostřednictvím vědomí, že je neustále pod dohledem, a tudíž může být kdykoliv potrestán za své prohřešky, aplikuje na společnost také hodnocení, které je spojeno s vězením. Pokud publikum zaujímá k představě vězení negativní hodnocení a zároveň budou souhlasit s Foucaultovou metaforou, budou pravděpodobně zastávat vůči společnosti kritické stanovisko.

Metaforické implikace

Slovní spojení “metaforické implikace” vzniklo jako překlad termínu “metaphorical entailments”. Jedná se o fázi metaforické analýzy, kdy po provedení konceptuálního mapování na základě metaforických vyjádření CMT výzkumník navrhuje ještě rozšíření tohoto mapování i o korespondence, které nejsou v textu explicitně zmíněny, ale které plynou z interdoménového přenosu konceptuální struktury (Maalej: 2007, Steen: 2002, Lakoff: 1992). Jedná se jinými slovy o to, že po provedení konceptuálního mapování se

může stát, že v rámci zdrojové domény jsou koncepty, které nebyly využity na úrovni metaforických vyjádření. Jejich doplněním je metafora obohacena o to, co plyne z pozorovaného textu, nad rámec slov, které text obsahuje. Zde vzniká potřeba postupovat maximálně opatrně a s plným vědomím toho, že metaforické implikace nikdy nejsou ničím jiným než výzkumníkovou interpretací možných významů, které může metafora vyvolávat. Nejedná se tak o analogické doplnění korespondencí, které autor textu “určitě tak myslel, ale z nějakého důvodu pouze zapomněl říct nahlas”. Jedná se o návrhy a analýzu toho, jak mohly být metafory interpretovány publikem. Kritérium pro to, které metaforické korespondence jsou přípustné, řeší Lakoff popisem principu invariance (1992).

Princip invariance

Ne všechny koncepty lze ze zdrojové domény přenést do domény cílové. Tento problém se dá laicky vyjádřit slovy, že “žádná metafora není přesná”. Například v případě metafory DISKUZE JE VÝPRAVA by se jednalo o stěží pochopitelné metaforické vyjádření ve znění:

“Z naší diskuze mě bolí nohy.”

Ačkoliv bolest dolních končetin na dlouhé cestě je v konceptuální doméně cestování *základním* věděním, které je pravděpodobně uloženo ve vědění každého cestovatele, v doméně diskuze je smysl tohoto vyjádření citelně spornější. Lakoff (1992) tento problém řeší pomocí takzvaného principu invariance, podle kterého je v rámci metafory ze zdrojové domény přeneseno pouze to, co dává smysl v doméně cílové. Cílová doména je tím závazným kritériem, neboť je to právě cílová doména, jejíž význam má být vysvětlen. Dalším příkladem může být metafora TEORIE JE BUDOVA. Teorie je konstruována stejně jako budovy jsou konstruovány; má základy, stejně jako budovy mají základy a strukturu, podobně jako budovy mají strukturu. V případě cílové domény teorie je však vysoce neobvyklé hovořit o “vyhaslém krbu”. Tento aspekt spojený s konceptem budov je tedy z metaforického přenosu vyloučen právě prostřednictvím principu invariance.

Metodologie

Norman Fairclough předložil metodu kritické diskurzivní analýzy (1989). Faircloughovým hlavním argumentem je, že produkce a interpretace textu, tedy diskurz, je sociální praktika, v rámci které nejde nutně pouze o význam textu, nýbrž je důležité věnovat pozornost i jiným fenoménům, jako je gramatika textu a samotné chování aktérů rozhovoru. Toto chování aktérů v rámci rozhovoru je totiž podmíněno, jak to Fairclough nazývá, ideologiemi, které se propisují do běžného rozumu (common-sense – jedná se o obdobu konceptu každodenního vědění od Bergera s Luckmannem), a které určují distribuci rolí v dané situaci. Tím je dosaženo jisté úrovně typifikace, která v dané situaci legitimuje rozdělení moci (Fairclough: 1989). Například při vyšetření u doktora je pomocí hierarchie doktor-pacient obhájena role doktora jako toho, kdo rozhoduje o léčbě pacienta a role pacienta jako toho, kdo přijímá tuto léčbu a bude se řídit jejím postupem. Fairclough (1989) uvádí 3 kroky, kterými tyto mimo textové mocenské struktury analyzovat: První z nich je deskripce, tedy popis textu a jeho formálních náležitostí, jako jsou gramatika, styl odpovědí, obsah textu a další. Druhým krokem je interpretace, která se vztahuje k různým možným interpretacím jednak samotného textu, jednak vztahu mezi producentem textu a textem. V této fázi je stěžejním bodem odhalení typu diskurzu, který sestává ze 4 komponent: obsahy (o co v textu jde) subjekty a vztahy (kdo jsou aktéři, kteří text produkují, kteří jsou v něm obsaženi, a kterými je konzumován. A jaké jsou mezi nimi vztahy). Čtvrtou komponentou fáze interpretace je pak propojení textu s jeho obsahem (jaká je role jazyka v rámci obsahu). Jinými slovy se jedná o formu, která je dána kontextem, ve kterém je jazyk používán. Stejnou formu textu budeme interpretovat jinak v závislosti na kontextu: Otázka „Vlasy?“ je bez kontextu téměř nezodpověditelná, avšak v rámci například policejního výslechu získává jasnější obrysy v podobě výzvy k popisu délky, barvy a struktury vlasů nějaké osoby. Posledním krokem je explanace, která v rámci textu hledá širší sociální důsledky a příčiny, které zasazuje do kontextu společnosti, čímž je odhalena povaha textu, co by sociální praktiky. Jedná se o ty skryté vztahy, které legitimují distribuci moci, a které jsou diskurzem jednak utvářeny, ale také potvrzovány (Fairclough: 1989).

Toto tříkrokové schéma přejímá Charteris-Black s kritickou metaforickou analýzou (Charteris-Black, 2004). Metafory, jak již bylo ukázáno, mají funkci strukturace cílové

konceptuální domény na základě domény zdrojové. Je tak možné je využívat ke konstrukci a interpretaci situace zamýšleným způsobem, což je relevantní funkce například v rámci politických sporů o význam. Kritická metaforická analýza (CMA), která je použita v analytické části této práce, tak má následující strukturu: 1) identifikace metafor: Cílem této fáze je identifikace cílové a zdrojové sféry a najít ta slova, která se na tomto přenosu podílí. K tomu je v této práci využita metoda MIP (Metaphor Identification Procedure) od skupiny autorů, která si říká Pragglejaz (2007). Tato skupina navrhuje přístup, kdy se při podezření, že určité slovo je v rámci nějakého kontextu užito metaforicky, hledá alternativní konceptuální doména, ve kterém má daný koncept *základnější* význam. Například slovo boj může sice vyjadřovat vyhocenou obchodní soutěž mezi dvěma společnostmi, ale bez konceptu boje si dle výzkumníka například nelze představit například konceptuální doménu války. Při identifikaci metafor tedy hraje relativně zásadní roli i to, jakým způsobem jsou strukturovány koncepty v rámci vědění samotného výzkumníka. Je tak na místě poznamenat, že to, co jeden výzkumník identifikuje jako metaforické vyjádření se nemusí shodovat s tím, co by jako metaforické vyjádření identifikoval výzkumník druhý. 2) další fází tříkrokového schématu dle Charteris-Blacka, je stejně jako u Fairclougha interpretace: zde je zkoumáno, jak metaforické sdělení přispívá k celkovému významu textu. Jedná se tedy o zasazení metafory do kontextu tématu, o kterém řečník hovoří. V této fázi také dochází k samotnému konceptuálnímu mapování, tedy odhalení korespondencí mezi zdrojovou a cílovou doménou (Charteris-Black: 2004). 3) Poslední fází je v rámci CMA explanace: zde leží, podobně jako ve Faircloughově pojetí sociální přesah analyzovaného textu, v tomto případě jeho výseku – jmenovitě metafor. Jaké koncepty jsou prostřednictvím metafor evokovány v závislosti na odhalené struktuře zdrojové konceptuální domény a jaký mají vztah k producentům, konzumentům a lidem zmíněných v řeči (Charteris-Black 2004)? Ve třetím kroku je také rozebrána valence – tedy přenášení hodnotového aspektu – metafory. Bod explanace je tak v rámci CMA podobně jako u CDA výzkumníkovým návrhem, jak je možné daný text interpretovat ve vztahu k sociálním fenoménům. V žádném případě se nejedná o popis objektivní struktury, kterou přejímají všichni posluchači daného textu, neboť, jak již bylo v této práci několikrát zmíněno: struktury konceptuálních domén se liší jak mezi jednotlivci (Deignan: 2016, Charteris-Black: 2004, Steen: 2002, Lakoff, 2010), tak v závislosti na kontextech, ve kterých jsou jednotlivé koncepty aplikovány, či evokovány. Jinými slovy se dá říci, že metaforu může každý jeden posluchač interpretovat po svém. Vzhledem k tomu, že

kritická metaforická analýza a obecně práce s metaforami je vysoce interpretativní technika, je na místě se ještě před samotnou analýzou zastavit u problému subjektivity a napsat něco o její reflexi.

Reflexe subjektivity

Na několika místech této práce mohlo dojít otázkám o tom, jak se CMT (ne)stává k problému subjektivity. Konceptuální teorie metafor tak, jak je popsána Lakoffem (1992, 2014), ale i jak s ní pracuje například Gibbs (1999) nebo Maalej (2007), skutečně problematiku subjektivity téměř nereflektuje (Deignan 2016). Problém subjektivity je v rámci CMT, coby interpretativní teorie evidentní. Například v sekci “Princip invariance” je zmíněn pojem “základní vědění”. Tento pojem vyjadřuje, spíše než objektivní začlenění metaforického vyjádření do odpovídající konceptuální domény, subjektivní názor výzkumníka, který se rozhoduje na základě konceptuálních struktur, které si v rámci života sám vytvořil. V sekci “metaforické implikace” je uvedeno, že v rámci metafor je možné “doplňovat to, co v textu nebylo zmíněno, pokud to dává smysl vzhledem ke konceptuální struktuře cílové domény”. V metodologii samotné pak může otázky vzbuzovat slovní spojení „základnější význam“. Kvůli těmto zjevným projevům subjektivity je tedy nemožné uvažovat o výsledcích analytické části této práce jako o objektivním poznání, nýbrž jako o interpretaci výzkumníka na základě analyzovaných dat. Problém subjektivity, tedy nízké reliability, jak o ní píše například Disman (2000), je však imanentní každému kvalitativnímu výzkumu. S přiznáním subjektivní povahy výzkumu na paměti je nyní možné předložit empirickou část práce.

Empirická část

Cílem této práce je odpovědět na výzkumnou otázku:

Jak byla pandemie COVID-19 konstruována politickou elitou prostřednictvím metafor, které se objevovaly v proslovech poslanců na schůzích Poslanecké sněmovny?

K tomuto účelu jsou v této sekci popsána data z hlediska rozložení sil v Poslanecké sněmovně (PS) a použitých textů pro analýzu. Následuje výčet odhalených metafor s relevantními odkazy na texty a diskuze nad prezentovanými zjištěními.

Popis dat

Jako data analyzována v rámci této práce jsou vybrány stenoprotokoly (doslovné přepisy) schůzí Sněmovny 2017-2021, které se týkají debaty o prodloužení nouzového stavu, neboť si autor této práce od zmíněných schůzí slibuje relevantní obsah pro zodpovězení výzkumné otázky. Zároveň tento krok poskytuje určitou záruku systematičnosti při jejich výběru, a je možné se tak vyhnout otázkám o volbě konkrétních zdrojů, z čehož plyne i určitý argument ve prospěch výzkumníkovi nezaujatosti. V této sekci je tak nejdříve dodán kontext, ve kterém data vznikala, totiž krátký popis nouzového stavu a jeho dopadu na legislativní režim České republiky, následně je představeno rozložení sil v PS vyjádřeno počtem mandátů jednotlivých stran. Na konec je přiložen seznam analyzovaných stenoprotokolů, je popsána práce s daty a krátce je reflektována i etika výzkumu.

Nouzový stav

Dle Ústavního zákona č. 110/1998 Sb.⁶ může nouzový stav být vyhlášen “v případě živelných pohrom, ekologických nebo průmyslových havárií, nehod nebo jiného nebezpečí, které ve značném rozsahu ohrožují životy, zdraví nebo majetkové hodnoty anebo vnitřní pořádek a bezpečnost.”. Dále dle uvedeného zákona může být nouzový stav vyhlášen samotnou Vládou (tedy bez souhlasu PS), avšak nejdéle po dobu 30 dní. Pro jeho prodloužení je nutné zažádat PS o souhlas. Zároveň nouzový stav dává Vládě do rukou legislativní moc omezovat svobody občanů, mezi které patří například povinnost “strpět zákaz vstupu, pobytu, pohybu ve vymezených objektech nebo rizikových oblastech z

důvodu omezení šíření nákazy”⁷. Mezi další možná nařízení patří i omezení svobody pohybu, nebo podnikání pomocí vládních nařízení a krizových opatření. Po prvním vyhlášení nouzového stavu 12. března 2020 například Vláda omezila volný pohyb osob a omezila přítomnost lidí ve vybraných obchodech⁸.

Složení Poslanecké Sněmovny

Počet mandátů v Poslanecké sněmovně (PS) 2017-2021 byl rozložen takto:

ANO	ČSSD	KSČM	ODS	Piráti	SPD	KDU*	TOP09	STAN
78	15	15	25	22	22	10	7	6

*KDU-ČSL

Vláda

Podpora Vlády

Opozice

Počet mandátů je přejet z webu volby.cz⁴, a to ke dni sečtení 100 % volebních okrsků. Poslanci, kteří během volebního období změnili klubovou příslušnost, jako například Václav Klaus mladší nebo Lubomír Volný, tím pádem spadají v rámci tabulky do stran ODS, respektive SPD.

Seznam stenoprotokolů

Analyzovaných stenoprotokolů je celkem 7:

47. schůze (28. 4. - 4. 6. 2020)

70. schůze (19. 11. 2020)

76. schůze (9. 12. 2020)

78. schůze (22. 12. 2020)

80. schůze (21. 1. 2021)

83. schůze (11. 2. - 7. 4. 2021)

86. schůze (18. 2. 2021): 86. schůze byla reakce na to, že ačkoliv PS v rámci 83. schůze rozhodla o neprodloužení nouzového stavu⁹, Vláda ho o pár dní později i přes tento nesouhlas znovu vyhlásila¹⁰. V rámci 86. schůze tak šlo pouze o zrušení tohoto nouzového stavu Poslaneckou sněmovnou a pandemie a jednotlivá opatření v rámci ní diskutována nebyla.

Stenoprotokoly jsou dostupné na webu PS⁵, odkaz je přiložen v seznamu literatury v sekci “internetové zdroje”.

Práce s daty

Postupem při identifikaci metafor bylo otevřené kódování, kdy se jednotlivým částem textu přiřazují kódy na základě jejich významu (Holton: 2010). Těmito kódy byly: řečník, politická příslušnost, číslo schůze, téma úseku textu, nápověda k cílové doméně, nápověda ke zdrojové doméně, metaforické vyjádření. Ke každému metaforickému vyjádření příslušela i citace, aby metaforické vyjádření bylo zachováno i s konkrétním kontextem, ve kterém bylo použito. Tento kontext byl rozšířen i o téma úseku řečnickova vystoupení, neboť se asi nepřekvapivě témata v jednotlivých proslovech střídaly. Metaforická vyjádření byla následně seskupována do logicky koherentních celků, ze kterých byly uvozovány metafory. I z tohoto důvodu potřeby slučovat metaforická vyjádření a teprve následně z nich konstruovat metafory byly kódem „nápovědy“ ke zdrojové, respektive cílové doméně, neboť na základě samotného metaforického vyjádření není často možné uvozovat metaforu jako takovou.

Etické otázky

Výzkum analyzuje data, která byla vytvořena na základě pracovní činnosti demokraticky zvolených zástupců občanů. Tato pracovní činnost v podobě politických vyjádření a diskuze jsou veřejně dostupné informace, pročež není pro analýzu potřeba disponovat souhlasem se zpracováním dat a zároveň tato analýza nezveřejňuje žádná data, která by již nebyla zveřejněna dříve. Pro etickou rovinu práce je však možná potřeba pouze dbát na to, aby výzkum nezneužíval symbolickou autoritu univerzity a neprosazoval partikulární

politickou stranu, nebo ideologii.

Analýza dat

Celkem bylo v rámci 7 schůzí PS odhaleno přes 150 politicky relevantních metaforických vyjádření, ze kterých sestávají jednotlivé metafory, jejichž deskripcí se zabývá tato sekce práce. Je nutné upozornit, že s ohledem na délku textu této práce jako celku jsou do této sekce vybrané pouze příklady, nikoliv všechna metaforická vyjádření. Kritérium pro zařazení do analýzy bylo, aby metaforická vyjádření byly relevantní k pandemii Covid-19. Příkladem z výzkumníkoví perspektivy “irelevantních” metaforických vyjádření je pak například “Vláda se chová jako zmatený pohádkový král”. Dále je nutné počítat s tím, že množství citací v této sekci je relativně velké. Nicméně to je způsobeno tím, že metafory jsou derivovány z jazyka a je potřeba uvést i kontext (který už tak byl do značné míry ostříhán), ve kterém metaforická vyjádření padala. Konečně je třeba uvést, že všechna vyjádření v této sekci jsou založena na situaci ve sněmovně. Pokud je napsáno například “Vláda špatně řídila”, není to názor autora této práce, nýbrž kontext vyplývající z vyjádření poslanců. Metaforická vyjádření jsou vyznačena tučně.

V rámci dat byly odhaleny tři cílové domény, o kterých bylo diskutováno, a které byly metaforicky strukturovány. Jedná se o cílovou doménu pandemie, ekonomiky a protiepidemického systému PES. Ostatní metafory byly z analýzy vyloučeny, neboť nevypovídaly nic o strukturaci pandemie jako takové, nebo o vládních opatřeních a jejich významu pro zvládnání pandemické krize.

Cílová doména pandemie

V rámci konceptuální domény pandemie samotné se objevily 3 zdrojové domény.

Válka

Zdrojová doména války se objevovala napříč téměř celým politickým spektrem. Válka se objevovala jak v proslovech vládních poslanců:

*“Tak těm lidem, kteří, jak dneska všichni říkáme, že jsou v **první linii**, nemůžeme nic dát. [...] Nezbylo nic jiného, než abychom jim dali okamžitě respirátory, protože jsou v **první***

linii” - Jan Birke, 47. schůze.

“Vláda chce dosáhnout rozhodujícího obratu v boji s koronavirovou epidemií. [...] Možná jsme tuto první bitvu vyhráli, ale do konečného vítězství nad virem je ještě strašně daleko.”

- Andrej Babiš, 70. schůze.

“Neprodloužit nouzový stav je to samé jako během bitvy o Británii rozpustit Královské lelectvo. To je úplně to samé. [...] A neprodloužit nouzový stav znamená na ten boj rezignovat. [...] Zapomínáme tady na to, kdo je vlastně ten nepřítel. Virus je ten nepřítel. A nouzový stav je jediný nástroj, který máme na to, abychom se dostali k cíli. Abychom ten virus porazili. A pořádkou myslím i to, dostat ho pod kontrolu, protože vymýtít se ho asi úplně nepodaří.” - Jan Hamáček, 70. schůze.

“A ta vakcína je naší jedinou zbraní.” - Andrej Babiš, 76. schůze.

“Všichni jsme z té pandemie unavení, všichni už toho máme dost. [...] Ale my v tom boji musíme pokračovat, jinak vejdemo do dějin krizového řízení jako stát, který uprostřed války demobilizoval. To je totiž to, co uděláme. My tu armádu rozpustíme. Jsme uprostřed války, tak vojáky pošleme domů a budeme doufat, že to nějak dopadne!” - Jan Hamáček, 83. schůze.

“ ... my jsme, ať tady padlo to jakkoliv, my jsme v určité formě válečného stavu, o to horšího, že to je válečný stav s neviditelným nepřítelem.” - Alena Schillerová, 83. schůze.

Tak i v prosloveh poslanců opozičních:

“S pandemií Covidu Česká republika bojuje velmi dobře” - Marian Jurečka, 47. schůze.

„Naší povinností je bojovat proti této pandemii.“ – Tomio Okamura, 47. schůze

“My jsme vůbec nevěděli, co máme dělat. Ale někdo řekl, když si nasadíte roušku, tak to pomůže. [...] byla to (rouška) zbraň, byla to obrana, byla to šance.” - Stanislav Juránek, 70. schůze.

“Když byla válka, tak britské ženy pracovaly v továrnách na náboje, a to nebyly žádné strojírenské expertky. Ale vy vlastně, polovina obyvatelstva čeká doma na home office a sledujeme naše statečné lékaře a sestry, zda to zvládnou, nebo nezvládnou. Překonat virus

nám pomůže mobilizace země.” - Václav Klaus mladší, 80. schůze.

“Takže jinak, kolegyně, kolegové. Jsme země, kde generálové střílejí za války do vzduchu salvu zákazů a příkazů, salvu vyhrožování a osočování jiných za své vlastní chyby bez ohledu na vedlejší škody.” - Jana Černochová, 83. schůze.

Nežřídka bylo v proslovech na začátku koronavirové krize akcentováno, že pandemie, je jako nepřítel neznámý, a že lidé neumí predikovat další vývoj. Tento fenomén měl dle poslanců vyvolávat v lidech strach:

“Máme proti sobě nepřítel, kterého neznáme, a vědecké poznání ještě není tak daleko, abychom byli schopni předvídat jeho kroky. [...] To je ten strach, kterému se nevyhneme, protože bude chvíli trvat, než našeho nepřítel poznáme a budeme mu umět těmi vědeckými cestami kvalitně čelit. [...] Právě lpění na zákonnosti a demokratických principech je v krizové době možná důležitější než v dobách míru a klidu.” - Vít Rakušan, 47. schůze.

“... to nejhorší, co přišlo do téhle republiky, byl strach. A ten velký strach sice teď v tuto chvíli zeslábl, ale stále je velká skupina lidí, která se bojí toho, co může přijít. Já bych tady tedy chtěl velmi ocenit nejenom vládu, ale chtěl bych ocenit všechny, kteří začali šít roušky. Protože to je záležitost, která nám umožnila najít něco, čím se tomu strachu bráníme a čím může každý z nás bojovat proti něčemu, o čem ani přesně nevíme, co to je a co to přináší. [...] roušky, které jsme si tady docela obyčejným způsobem vyráběli na koleně nebo na šicích strojích, přece jenom pomohly především proto, že nás zbavovaly strachu, a především proto, že nám umožňovaly s tím koronavirem bojovat, a tak nám v tom boji na začátku velice pomohly.” - Stanislav Juránek, 47. schůze.

Z hlediska konceptuálního mapování se tak v rámci válečné metafory objevuje:

snaha o snížení počtu nakažených jako *boj*,

pandemická opatření (roušky, očkování) jako *zbraň*,

zdravotnická zařízení jako *první linie*

pandemie jako *nepřítel*,

reakce na pandemii z hlediska občanů (šití roušek) i zdravotníků, vojáků a jiných jako

mobilizace,

stav, kdy není pandemie jako *mír,*

stav společnosti, která je stížena pandemií jako *válečný stav.*

Metafora války tak strukturuje pandemii jako stav, ve kterém je společnost ohrožena neznámým, neviditelným, a proto těžko uchopitelným nepřítelem, a kterého musí společnost porazit, aby nedošlo k vyšším ztrátám na životech a majetku jednotlivých občanů. K tomuto účelu je potřeba společnost mobilizovat a podpořit hlavně ty, kteří s pandemií bojují v první linii. Boj se vede zbraněmi, kterými jsou ve válečné metafoře roušky nebo vakcína. Vzhledem i k volání po mobilizaci občanů a popisu pandemie jako nepřítele je možnou metaforickou implikací to, že se občané musí spojit a odložit své nespáry, aby měli větší šanci nebezpečí čelit a vypořádat se s ním. V kontextu metafory války zaujímá zvláštní postavení i věda, která je zde vyobrazována jako nástroj, podle kterého se musí boj s pandemií řídit. Jedná se tak o vyzdvihování vědeckého poznání jako toho nástroje, který nám pomůže porazit nepřítele díky radám a doporučením, které by poté političtí představitelé měli přetavit do funkčních a efektivních pandemických opatření. Na úrovni metaforické implikace tak můžeme o vědě v rámci metafory války mluvit jako o strategii, nebo taktice, podle které se má boj s pandemií řídit.

Útlak

Další, často se opakující metaforou s cílovou doménou pandemie, byla metafora různých forem útlaku. Zaznívali výhradně z úst zástupců takzvaných antisystémových stran, tedy těch, které se svou ideologií výrazně liší od zbytku politického pole (Sartori: 1970). První z metaforických forem útlaku je otroctví:

*“Já bych dodal ještě další zcela vážný důvod, proč nesmíme už prodloužit nouzový stav [...] Jde také o to, že restrikce zvyšují napětí mezi lidmi, kteří chtějí svobodu či pracovat a zabezpečit své rodiny a svoje živobytí, a těmi, kteří chtějí **pod záminkou covidu** naopak **svobodu tvrdě potlačovat.** [...] Benjamin Franklin, filozof, ústavodárce a jeden z otců zakladatelů USA napsal – cituji: **“Ten, kdo se ve jménu bezpečnosti vzdává svobody, nezaslouží si ani svobodu, ani bezpečnost.”** [...] Ať se mi to, že někdo ochotně vpluje do **otroctví, líbí, či nelíbí, vím, že povinnost každého odpovědného a slušného člověka je***

bojovat za svobody každého jednotlivce bez kádrování, zda je svobody hoden, či ne. [...] Bud' je svoboda a demokracie, nebo není. Zákazy prokazatelně zabíjejí zbytečně lidi, kteří mohli žít, a také zabíjejí svobodu a zabíjejí v lidech touhu po svobodě. [...] Dnes je zřejmé, že kromě reálného zdravotního rizika je ohrožena i svoboda a demokracie. [...] Odmítáme zároveň společný očkovací průkaz EU, neboť tím vzniknou dvě kategorie lidí – očkovaných a neočkovaných. Kdo se nenechá očkovat, tak že by měl nějak znevýhodněn” - Tomio Okamura 78. schůze.

Okamurova metafora otroctví nabízí tyto konceptuální korespondence:

pandemie je záminka pro tvrdé potlačování svobody,

pandemická opatření jsou otroctví, které v lidech zabíjí touhu po svobodě, a tím pádem je ohrožena svoboda a demokracie,

vakcinace je kritérium toho, kdo je ve zvýhodněné kategorii a kdo ve znevýhodněné kategorii občanů,

místo potřeby dodržovat opatření je potřeba bojovat za svobodu.

Metafora otroctví je jednou z metafor, které ve Sněmovně zazněly proti legitimitě pandemických opatření prizmatem občanských svobod. Je jednou z metafor, ve kterých se objevuje dvojí rozdělení lidí do dvou skupin: otrokáři a zotročení a pak také zvýhodnění a znevýhodnění očkovaním. Tato metafora se snaží se evokovat urgenci vzepřít se moci, která se snaží o zničení svobody jednotlivých občanů. Pandemie se tak v rámci této metafory nestává pouze zdravotnickým, nýbrž i společenským rizikem pro demokratický režim jako takový.

Další z metafor útlaku přinesl do Sněmovny nezařazený poslanec (zvolený za SPD) Marian Bojko, který mluví o totalitě:

“Na základě veškerých skutečností je jasné, že nouzový stav bude opět nastolen a byl pro cílenou likvidaci střední třídy. [...] Chřipka je tedy obdobně závažné onemocnění jako covid, ale nějakým zázračným způsobem úplně vymizela, neexistuje. Proč tady vznikla tato apokalypsa s koronou a katastrofické scénáře? Komu slouží celosvětová hysterie? Určitě ne běžným občanům. U nás se evidentně podporují velké nadnárodní společnosti a ti, co

vydělávají na rouškách a testovacích sadách údajně potřebných pro koronu. [...] Dotčená **média, vláda a podobní zvěstovatelé hrůz** by měli být souzeni za šíření poplašných zpráv, protože nehorázně děsí lidi ze stavu podobného chřipce. Pokud vystoupí odborník se zdravým selským rozumem proti **koronahysterii**, je **okamžitě umlčován**, protože **pravda je v této chvíli zakázána**. [...] To bude raději tato vláda pokračovat v uplatňování **totality dle Orwella – 1984** – a dobré vzory dehonestovat? [...] Vypadá to tak, že z **nařízené celosvětové izolace** za účelem získání placení úroků z obrovských dluhů pro **bankéře a nadnárodní korporace**. **Soros** už se vyjádřil, **půjčte si, jistinu dluhu nemusíte vracet, platte jen úroky. A naše vláda evidentně poslechla.**” - Marian Bojko, 76. schůze.

“Moje teze je, že raději budu nemocný svobodný člověk než zdravý a silný **otrok**. Vše otevřeně směřuje k tomu, že tu bude nastolen **vakcinační apartheid** a z obezřetných lidí, jako jsem já, se stanou **občané druhé kategorie**, na které bude vyvíjen společenský i systémový **nátlak**, který bude mít za cíl **donutit je se nechat dobrovolně očkovat**. Jsme svědky **celosvětového puče**.” - Marian Bojko, 80. schůze.

“čím více se **cenzurují** nevhodné pohledy na očkování, tím více jsem na pozoru. Dobré a veskrze pozitivní věci totiž kritiku ustojí i bez **cenzury**, jednoduše proto, že jsou dobré a pozitivní. Cenzura přichází vždy v momentu, **kdy oficiálně povolený názor nemá šanci obstát před kritickým pohledem a z toho vyplývajícími otázkami**. Kde nejsou otázky, tam nemusí padat odpovědi.” - Marián Bojko, 83. schůze.

V rámci jednoho ze zajímavých vystoupení poslance Bojka je možné identifikovat tyto korespondence:

pandemie je **cílená likvidace střední třídy**, a jedná se o **celosvětový puč**,

mediální pokrytí pandemie je **koronahysterie**,

upírání prostoru v médiích určitým lidem, je **cenzura**,

kritikové vládního přístupu k pandemii jsou **umlčováni**,

vládní přístup k pandemii je **řízený velkými korporacemi**,

vakcinace obyvatelstva je **apartheid**, kde jsou lidé rozděleni na **občany první a druhé kategorie**,

pravda je zakázána.

Bojkovy projevy se věrohodně drží hlavní výpravné linie Orwellova románu 1984, ve kterém jsou lidé drženi v šachu strachem z perpetuální války a kde jsou kritikové Velkého bratra, který vše řídí odněkud z pozadí umlčování, cenzurování. Metafora útlaku se také objevuje u dalšího poslance, který odešel z SPD, Lubomíra Volného:

„[...] hrát roli **ovce** opravdu nebudu. Jestli ji chcete hrát vy a chcete z občanů dělat **ovčany**, určitě ji hrajte.“ – Lubomír Volný, 76. schůze.

“Já osobně si myslím, že jestli je někdo **hyena**, tak je to někdo, kdo pracuje v lobby farmaceutického průmyslu a systematicky a **úmyslně brání celospolečenské diskuzi** na téma tohoto léku (Isoprinosin), který už má za sebou klientskou praxi, je povolený, je bezpečný. [...] Jsou tady lidé, kteří na covidu enormně zbohatli. Jedná se o zakázky za miliardy už ne ani korun, ale dolarů. Někteří lidé opravdu mohli vzít covid jako dar boží.”
- Lubomír Volný, 78. schůze

“Spousta lidí už si myslí, že tato **vláda pouze plní nějaké nadnárodní zadání**. Že tato vláda míří k doporučení Světového ekonomického fóra, které se jmenuje **Velký reset**. I ministři české Vlády tuto knihu čtou. Takže tato náladu mezi spoustou lidí v České republice má racionální základ. Členové vlády vědí o plánu na velký **světový reset**, [...] Navýšila se nám úmrtí lidí, kteří nezemřeli s covidem, říká šéf Asociace pohřebních služeb pan Mangl. O jarním lockdownu se přestalo léčit. [...] Lidi panikaří [...] Pak tady mám ještě poznámku o laciné léčbě. Laciná léčba je v této zemi neustále potlačovaná. [...] Pan doktor Mao, který byl šéfem pohotovosti v Šanghaji, léčil pacienty, kteří měli střední až těžký průběh covidu intravenózními dávkami vitamínu C. [...] byl šéfem pohotovosti a tyto informace nabídl ke zveřejnění na svých sociálních sítích a byl **okamžitě zablokován**. [...] v České republice nikdo tuto lacinou a jednoduchou léčbu opět nepoužívá. Potom se nedivte, že v lidech vznikají opravdu tyto pocity a tato nálada, že někdo si **globálně nepřeje jednoduché a laciné řešení covidové krize** a že se tady nacházejí lidé, kteří tomuto plánu, tomuto **velkému resetu**, zřejmě s chutí pomáhají.” - Lubomír Volný, 80. schůze.

„Protože všichni tady **pracují dle pokynů z vyššího centra**, z centra, které pro ně má větší váhu a pro jejich rozhodování je důležitější než vůle občanů České republiky.“ – Lubomír Volný, 83. schůze.

V metafoře poslance Volného je možné číst tyto korespondence:

pandemie je *velký reset* motivovaný *bohatnutím velkých společností*,

vládní snaha o potlačování pandemie je *dodržování nadnárodních příkazů*,

lidé, kteří se bojí pandemie jsou *ovčani* (*ovce + občan*),

kritikové mainstreamového přístupu k pandemii jsou *zablokováni*.

Pro Bojka s Volným je tak pandemie něčím, co není pouze biologickým procesem, nýbrž reálným nástrojem pro nastolení něčeho, co dle popisu připomíná fundamentálně jiný světový řád: svět, ve kterém jsou lidé zotročeni jakousi anarchokapitalistickou distopií, která byla vyvolána tajemnými silami nadnárodních korporací, mezi jejichž symboly patří například i zmiňovaný George Soros. Tento svět bude umožněn právě díky hysterii, strachu o vlastní život, kterou vyvolala pandemie koronaviru. Strach o život je totiž dle poslanců dobrým byznysem, ale to pouze za předpokladu že dojde k monopolizaci léčby, která je vysoce nákladná. Levnější alternativy léčby jsou cíleně potlačovány a jejich autoři jsou umlčovani, aby se o této levnější alternativě nikdo nedozvěděl. Je to tedy popis takového světa, ve kterém jsou ekonomicky slabší lidé ponecháni napospas velkým nadnárodním korporacím, které uzurpují většinu dostupné světové moci. Věda zde zaujímá zcela odlišné postavení než v případě metafory války, kdy se jedná spíše o byznys, na kterém bohatnou velké farmaceutické společnosti.

Mezi válkou a útlakem

Mezi metaforou války a metaforou útlaku vzniká spor o to, co pandemie vlastně znamená. Zatímco v případě metafory války, jak již bylo zmíněno, je pandemie vyobrazena jako nepřítel budící strach, vůči kterému se musí česká společnost mobilizovat, metafora různých forem útlaku z pandemie vytváří záminku pro upevňování moci politických elit. Z analýzy dat vyplývá, že metafora útlaku se poprvé objevila v zimě roku 2020, tedy po úderu druhé pandemické vlny. Zde je potřeba vypíchnout změnu v užití metafoře poslancem Okamurou, kdy na jaře 2020 měl stejný názor jako většina poslanců, totiž, že pandemie je nebezpečný nepřítel, proti kterému je nutné bojovat. Po prvních vystoupeních, ve kterých se objevila alternativní metafora útlaku se k této metafoře Okamura přidává a obviňuje vládu z otrokářských praktik. Jeho vyzdvihování schématu „nechme lidi žít a

pracovat“ je možné interpretovat i jako politickou reakci na poslance Bojka, který byl do Sněmovny zvolen rovněž za SPD, a který se s poslancem Volným od Okamurovy strany v průběhu volebního období odtrhl. Metafora různých forem útlaku v čase sílila, kdežto metafora války spíše slábla, tedy, objevovala se méně často. Může to být vysvětleno i tím, co naznačil poslanec Jan Hamáček, který, na 83. schůzi PS mluví o únavě z pandemie. Únava z dopadů pandemických opatření na každodennost občanů mohla způsobit vyšší náchylnost k přijetí – vzhledem k původně dominantní metafory války – alternativní strukturace pandemie, a v tu chvíli se pandemie může z války postupně stávat útlakem. Dalším rozporem mezi oběma metaforami je pozice nepřítele v konceptuální struktuře. Zatímco v případě metafory války je nepřítelem samotná pandemie, metafora útlaku jako nepřítele označuje vládu České republiky, potažmo všechny ty, kdo budou hlasovat pro prodloužení nouzového stavu, bez kterého by kvůli legislativním okolnostem přestala platit plošná nařízení omezující svobody občanů. Metafora války mobilizuje společnost vůči pandemii, kdežto metafora útlaku mobilizuje společnost vůči opresivnímu systému, který je má zotročit, či nad nimi získat jinou formu absolutní kontroly a jehož reprezentantem je vláda. V reakci na tento pokus o zotročení, či nastolení totality je potřeba jít cestou boje za svobodu a systému se vzepřít. Další pozoruhodnou diskrepancí je otázka, z čeho mají mít občané strach: z nepřítele v podobě pandemie a ztráty svých životů, nebo z nepřítele v podobě vlády a ztráty svobody? V tomto kontextu je možné se vrátit k Sartoriově definici antisystémových politiků, kteří mají radikálně odlišnou ideologii od ostatních politických stran (1970) a poznamenat, že k metafoře, která jako nepřítele označuje vládu prostřednictvím hodnotově silně negativní valence zdrojové domény otroctví a totality, se uchylují právě antisystémoví političtí aktéři. Rozdíl mezi metaforami je také v tom, jak se staví k vědeckému poznání: Zatímco v případě metafory války se věda snaží co nejdříve nepřítele poznat a identifikovat účinné nástroje v boji s ním, tedy vytyčit strategii a taktiku boje, v rámci metafory útlaku vědecké poznání odpovídá byznysu, jehož jediným smyslem je profit a další prohlubování nerovností ve společnosti. Vědecká diskuze a odlišné názory od vědeckého konsenzu jsou cenzurovány a odmítány, protože jsou v rozporu s „jedinou oficiální pravdou“. Formou tabulky se dají hlavní konceptuální rozdíly mezi oběma metaforami shrnout následovně:

Koncept	Korespondence: útlak	Korespondence: válka
---------	----------------------	----------------------

Pandemie	Útlak	Nepřítel
Vláda	Nepřítel	Vojevůdce, generál ...
Opatření	Zabíjení, nebo upírání svobody, cenzura ...	Zbraň
Věda	Byznys	Strategie, taktika
Reakce	Boj za svobodu	Mobilizace společnosti
Cíl	Svoboda	Bezpečí

Tabulka: Shrnutí odlišných konceptuálních korespondencí formou tabulky

Cestování

Metafora pandemie jako cestování, ať už pohybu, nějakého dopravního prostředku, ve kterém se nachází Česká společnost, nebo projevující se metaforickým vyjádřením jízdního řádu, se objevovaly napříč politickým spektrem. Vedl skrze ni boj za odpovědnost a za kompetenci Vlády při zvládnání pandemie. Asi není překvapením, že roli dopravních nehod a karambolů, za které dle jejich slov mohl premiér Babiš, vyzdvihovali opoziční poslanci:

*“Je to taková jakási zběsilá **vládní PR jízda**, zběsilá vládní PR jízda, která má spoustu **karambolů**, ale svědci těch karambolů jsou vyzýváni, okřikováni a umravňováni, aby mlčeli, aby na to (zběsilost jízdy) nepoukazovali.”* - Petr Fiala, 47. schůze.

*“Představme si situaci, kdy na **silnici do opravdu mlhavého dne, do husté mlhy, na silnici, která je pokryta ledovkou**, to nikdo nezpochybňuje, že ta situace snadná není, **vjedou dvě sanitky. Jednu sanitku řídí Andrej s posádkou Karla a dvou Janů. Druhou sanitku řídí Petr, Marian a Markéta. A ta druhá sanitka je s tou první spojená. Spojení vysílačkou je možné, takže tam probíhá diskuse a sanitka s Petrem v čele říká: Ty, Andreji, nejeď tak rychle, zapni si mlhovky a jeď trochu jinou cestou, tam už je posypáno, tam už jel sypač.***
- Andrejova sanitka se řítí cestami, nehledě na tyto rady **šlape na plyn, nezapíná**

mlhovky, ale také smete hned několik aut a způsobí dopravní nehodu, při níž je několik obětí. Ale pak Andrej vyleze z té sanitky a říká: Já jsem nejlepší řidič na světě. Já jsem od vás žádné rady nedostal. Já vůbec za tohle nenesu sám zodpovědnost, pojdte ji nést se mnou. [...] vzít spoluzodpovědnost za nehodu, kterou způsobil někdo, kdo si nenechal poradit, asi byste také určitě nechtěli. A v téhle situaci se tady už měsíce nacházíme.” - Markéta Adamová Pekarová, 83. schůze.

“... premiér sedí za volantem v autě, opozice sedí na zadní sedačce, nemůže do toho vůbec mluvit a to auto jede proti zdi. A do té zdi narazí.” - Dominik Feri, 83. schůze.

Na možnost dopravních nehod upozorňují toho času poslanci ČSSD, zde reprezentováni Janem Hamáčkem a Lubomírem Zaorálkem. Nouzový stav je zde koncipován jako brzda, která dává Vládě čas na to, aby k dopravním nehodám naopak nedocházelo:

“A byli bychom v situaci, že bychom brzdili, brzdili, ale nebyli bychom na pěti tisících, byli bychom dneska na nějakých devíti [...] takže jsme tu zatáčku vybrali po dvou kolech, tak se bojím, že podruhé už by se to podařit nemuselo.” - Jan Hamáček, 70. schůze.

“Když to takhle stagnuje, tak je to možná právě to brzdění. Možná že brzdíme málo, možná je to nedostatečné. Ale kdybychom to pustili, tak to poletí! A vy říkáte, brzdí to málo, tak ty brzdy vyřadíme úplně. Vždyť to je šílenství! [...] Nemůžeme to teď odbrzdít.” - Lubomír Zaorálek, 83. schůze.

Častým motivem z řad vládních promluv bylo, že pandemie je skutečně neznámá, protože “nikdo na světě” vlastně pořádně neví, jak by na ni mělo být reagováno. Podobenství o cestě, která je neznámá je shrnuta ministrem zdravotnictví Janem Blatným takto:

“Bylo tady hovořeno o tom, že nouzový stav je proto, abychom točili volantem. Točit volantem je obtížné, když neznáte silnici, po které jedete, a my po té silnici všichni jedeme poprvé.” - Jan Blatný, 76. schůze.

Za zmínku stojí i případ, ve kterém poslanci na úrovni metaforických vyjádření vedli politický spor. Například Karel Havlíček odmítal kritiku opozice, v rámci které je vládní reakce na pandemii nezvládnutá a nepředvídatelná. Karel Havlíček na tuto kritiku reaguje prostřednictvím jízdního řádu:

“My jsme při tom prvním **pětietapovém** plánu řekli, že to jsou obrysy toho, kam bychom chtěli **směřovat**, a jasně jsme to podložili tím, že **můžeme zrychlit nebo zpomalit** s ohledem na to, jak se bude stav vyvíjet. [...] Padla zde i zmínka o tom, podle čeho následně **přibrzdujeme nebo urychlujeme** ten plán. Ta východiska jsme mnohokrát zmínili. [...] Jsou to pochopitelně argumenty epidemiologů [...] A my tady máme **jízdní řád** [...] Velmi podrobně nyní britská vláda studuje náš **jízdní řád** a my jsme rádi, že můžeme i třeba pro tuto zemi být částečnou inspirací. [...] Slovensko do značné míry překlopilo náš **jízdní řád** a vychází z něj v jejich dalších činnostech a aktivitách. [...] Nedovedu si osobně představit, že bychom tyto **jízdní řády**, které jsme představili, měli zredukovat tak, že by skončily třeba 30., 5. nebo 10. Mohli bychom tím pokazit nesmírně mnoho.” - Karel Havlíček, 47. schůze.

Na Havlíčkovu metaforu reaguje opoziční poslanec Petr Gazdík:

“Chybí nám analýzy a data. [...] Bohužel, máme **jízdní řád**, ale vůbec nevíme, **kam ten vlak jede a proč tam jede.**” - Petr Gazdík, 47. schůze.

Metafora cestování se narodil od metafory války liší v závislosti na politické příslušnosti jednotlivých řečníků. Zatímco v metafoře cestování předkládané opozicí je možné sledovat konceptuální korespondence o:

Andreji Babišovi jako o *špatném řidiči*,

vládní snaze potlačovat pandemii jako o *řízení s potenciálně tragickými následky*,

vyvinění opozice jako o *faktu, že sedí na zadní sedačce*,

absenci daty podloženého, předvídatelného plánu, jak reagovat na pandemii jako o *nejasnosti kam a proč jede vlak*,

V případě příslušníků Vlády jsou pozorovány jiné korespondence:

vládní plán potlačování pandemie je jasně daný *jízdní řád*,

pandemie je *silnice*, po které česká společnost *jede poprvé*,

nouzový stav je jako *brzda* potřeba za situace, kdy je člověk *po dané silnici jede poprvé*, a nechce, aby *nevybral zatáčku*,

bez nouzového stavu není možné pandemii *brzdit*.

V rámci této disonance metaforických korespondencí se tak zrcadlí spor mezi opozicí a vládou o odpovědnost za vysoká čísla nakažených. Zatímco poslanci vládních stran a ministr zdravotnictví v rámci analyzovaných schůzí argumentovali ve prospěch nouzového stavu, kdy z něj metaforicky konstruovali *brzdu*, coby zcela zásadní a nutný instrument k tomu, aby se skrze pandemii česká společnost dostala co nejlépe a pokud možno bez tragických nehod (v podobě vysokých přírůstků nově nakažených), opozice v metaforické rovině kontrovala, že nouzový stav se jako brzda nehodí, a to zvláště za situace, kdy za volantem sedí nezodpovědný řidič v podobě premiéra, kterému je jedno, že vehikl, který řídí, míří přímo do zdi, nebo se pohybuje příliš rychle, lhostejno, zda nouzový stav platí, či nikoliv. Dle opozice jsou totiž motivy premiéra jiné – konkrétně spokojenost občanů, z čehož plynou volební preference. Pomyslná jízda skrze pandemii se tak v metaforické konstrukci opozice stává jízdou “ve stylu Public Relations” – tedy hlavním cílem jízdy je minimalizovat potenciální politické ztráty. Jako příklady od zástupců opozice padala různá, údajně nevhodně načasovaná uvolňování opatření, a to i v souvislosti s krajskými volbami v říjnu 2020. Nouzový stav navíc není vhodným nástrojem pro brždění pandemie ještě z toho důvodu, že mimo brždění opravňuje vládu k vydávání různých nařízení, která mohou způsobit více škody než užitku. Metaforickou implikací je například to, že opoziční poslanci v této brzdě viděli naopak riziko, neboť může brzdit (potlačovat) i jiné procesy ve společnosti, jako například legislativní kontrolu některých vládních rozhodnutí v případě nákupů zdravotnického vybavení bez výběrových řízení. Tedy, že pokud za volantem sedí nezodpovědný řidič, který se žene do zdi lhostejno, zda brzdy má, či nikoliv, je vhodné tento prvek odstranit, neboť může nadělat více škody než užitku v jiných oblastech. Dalším jádrem sporu byl plán zvládnutí pandemie. Zatímco pro opozici bylo řízení pandemie nahodilé a podle přání veřejnosti (ve stylu PR), opozice mluvila o jízdě, který dokonce přebírají ostatní země. Jízdní řád byl však také kritizován opozicí ve smyslu, že sice jízdní řád existuje, ale podle něj není zcela jasné, kam česká společnost jede a proč, neboť vláda neřídí pandemii na základě odborných rad a doporučení. Tato nejasnost trasy na cestě ven z pandemie je akcentována i neustranickým ministrem zdravotnictví Janem Blatným, který se odvolává na současné vědecké (ne)poznání viru Covid-19, když říká, že česká společnost je na cestě, kterou ještě nikdo předtím neprojel. V rámci metafory cestování se tak opět vynořuje role vědy, jejíž

postupy a mobilizace poznání vědců po celém světě doposud nestačili na to, aby zkonstruovali jasný plán, jak reagovat na smrtící virus.

Valence pandemických metafor

Mezi třemi odhalenými metaforami je patrný valenční rozdíl. Metafora cestování je citelně neutrálnější než metafora války, nebo útlaku, ačkoliv i metafora cestování je často využívána ke kritice vlády v kontextu nebezpečnosti dopravní nehody. V případě metafory cestování je valence v přímé souvislosti s tím, kdo je řečníkem. Zatímco ze strany opozičních poslanců bylo hodnocení spojeno s vyobrazením dopravních nehod, hodnocení ze strany vládních poslanců či ministra Blatného je spojeno naopak s bezpečím, kdy Vláda musí postupovat opatrně, aby se dopravním nehodám vyhnula. V případě metafory útlaku je však valence jasně negativní, alespoň pro ty posluchače, pro které je negativně hodnocen také útlak jich samotných ze strany politického establishmentu. U metafory války je valence, podobně jako u metafory cestování dvojího typu: válka zde může být nazírána pozitivně, jako nutná obrana, v zájmu bezpečí, ve které se z vojáků, kteří ji vedou stávají hrdinové, kteří chrání životy svých spoluobčanů, na druhou stranu je také možné ji nahlížet prizmatem nechtěného stavu, se kterým se dostavuje ohrožení a smrt.

Alternativní cílové domény

Kromě metafor, kde byla cílovou doménou pandemie Covid-19 byly identifikovány i dvě pro výzkum relevantní metafory, které se od tří předešlých odlišovaly právě cílovou doménou, tedy tím, co bylo metaforicky strukturováno.

Zdraví ekonomiky

V rámci této metafory, kterou používali výhradně členové opozice, je ekonomika zasažená dopady pandemie strukturována na základě zdrojové domény zdraví:

*“Za další po vás budeme chtít slyšet dlouhodobější plán rozvoje ekonomiky. To, co teď máme, jsou **ozdravná opatření**. Ale chceme slyšet vizi.”* - Vít Rakušan, 47. schůze.

*“Jasný krok, jasný nástroj, jasná **injekce** pro to, aby se investice neomezovaly ve městech a obcích, ale naopak, aby se je v tomto směru dařilo posílit.”* - Martin Kupka, 47. schůze.

*“Jsme jenom **hrobaři** těch, kteří dneska se ještě snaží **přežít a zachránit své firmy**, udržet*

své zaměstnance a pracovat na své budoucnosti.” - Petr Bendl, 47. schůze

*“Z nějakých politických důvodů jako chcete udělat kompromis, že to prodloužíte o tři týdny, ale ta ekonomika mezitím skutečně **umírá**.”* - Václav Klaus mladší, 47. schůze.

*“Ujasněme si, co je to táhnutí za jeden provaz. Jestli myslíte, že to je poslouchání jednoho vůdce, který hodí na zem provaz, na jehož konci je **smyčka pro živnostníka**, tak za tenhle provaz my tahat nebudeme!”* - Miroslav Kalousek, 47. schůze.

*“Aby se snažili najít nějakou variantu a cestu k tomu jim (živnostníkům) pomoci, a ne naopak, naopak jim přikládat další **hřebíček do rakve**, což se podle mého dneska děje.”* - Tereza Hyťhová, 76. schůze.

V rámci této metafory se mluví o:

státní podpoře ekonomiky jako o *ozdravných opatřeních*, nebo o *injekci*,

o příliš ekonomicky disruptivních opatřeních jako o *hřebíčku do rakve*, nebo o *smyčce pro živnostníka*,

o poslancích, kteří o opatřeních rozhodují jako o *hrobařích*,

o zpomalování výkonu ekonomiky jako o *umírání*.

V metafoře ekonomického zdraví je patrný motiv smrti, který metafoře propůjčuje kritický tón. Vláda tak nerozhoduje pouze o fyzických životech lidí, nýbrž také o jejich životech ekonomických, pročež dle opozičních poslanců vyvstává potřeba tvořit taková opatření, která rovnováhu mezi fyzickým a ekonomickým zdravím reflektují. Taková opatření se však podle opozičních poslanců nedařilo Vládě nalézt, což bylo ukazováno hlavně na příkladu opatření, která uzavírala malé prodejny, zatímco velké řetězce mohly podnikat dál. Docházelo tak k situacím, kdy velké řetězce prodávaly i zboží, které před pandemií v jejich regálech chybělo. Motiv smrti v rámci metafory přenáší na dopady pandemie a vládní reakci na ni také hodnocení, které je se smrtí spojeno. Je snad celkem bezpečné říci, že vlastní smrt je nežádoucím stavem, kterému se i díky bazálním pudům snaží lidé zpravidla vyhnout. Stejně jako bylo potřeba vyhnout se smrti obyvatel, bylo potřeba vyhnout se i jejich smrti ekonomické. Jedna z možných metaforických implikací je, že ekonomické přežití obyvatel je minimálně podobně důležité jako jejich přežití fyzické. Za

povšimnutí stojí, že metafora zdraví ekonomiky byla využívána výhradně opozičními poslanci, kteří skrze ni kritizovali přístup Vlády k živnostníkům. Tato metafora byla často skloňována s nejistotou a chaosem, kdy opoziční poslanci anekdoticky konkretizovali dle jejich slov „absurdní“ rozhodování Vlády, kdy malým podnikatelům zakázala podnikat a velké byznysy nechala otevřené. Tato metafora se objevovala nejvíce v začátku pandemie, tedy na jaře 2020. Poté téměř vymizela a začala se objevovat metafora psa.

Pes

Ačkoliv byla Vláda často kritizována za absenci plánu pro boj s pandemií, nebo minimálně za jeho nedodržování, tento plán existoval, jmenoval se PES (protiepidemický systém). A snad je to tím, že tato zkratka vypadá jako metafora sama o sobě, i tento plán se stal terčem metaforické strukturace, při kterém byl zdrojovou doménou skutečný pes:

*“No tenhle PES opravdu hodně štěká. A bohužel velmi **selektivně kouše**. Na malé české živnostníky, [...] to je obrovský **vlkodlak**, co je chce **zardousit**. Zato na nadnárodní obchodní řetězce se tváří jako právě narozené **štěňátko**, co mu ještě ani **zuby nenarostly**.”*

- Marian Bojko, 76. schůze.

*“My jsme toho psa opustili a on teď **skomírá**.”* - Markéta Adamová Pekarová, 76. schůze.

*“Případ **psů**”. Už vlastně ani nevíme, kolik jich je, kolik mají **štěňat**. Vypadá to, že si vláda málem otevřela vlastní **množírnu psů**, která je ale zakázaná. Tak k čemu tohle všechno vede? Jenom k tomu, že veřejnost ztrácí důvěru.”* - Martin Kupka, 78. schůze.

*“PES začne **kulhat**. Původní PES tak už má mnoho **štěňátek**, a jak se vývojem **zdegeneroval**, přestal i **štěkat**.”* - Zdeněk Ondráček, 83. schůze.

Odhalené korespondence:

vládní nařízení jsou *kousnutí psa*,

opatření je nefér vůči českým podnikatelům, kteří jsou psem *rdoušeni*, a PES vůči nim vystupuje jako *vlkodlak*, k nadnárodními řetězci je PES naopak shovívavější a je jako *štěňátko*, kterému zuby nenarostly,

Vláda opustila dodržování vlastních nařízení, a *opuštěný pes skomírá*,

různé verze protiepidemického systému jsou *štěňata*,

neustálý vznik nových verzí PES je *množírna psů*,

vlivem neustálého vzniku nových verzí PES ztratil důvěru občanů *zdegeneroval a přestal štěkat*.

Metafora PES je pes sloužila jako kritika nepřehledného jednání a komunikace Vlády, která systém dle slov poslanců příliš často aktualizovala, což vedlo k tomu, že se v systému opatření občané nebyli schopni vyznat. Tím dle opozičních poslanců docházelo ke ztrátě občanů vůči Vládě a celému systému opatření, který Vláda nastavila. Valence v případě PES jako psa může nabývat různých podob, od pozitivních hodnocení “psa jako nejlepšího přítele člověka” až po rizika spojená s pokousáním. Protože si tato práce neklade za cíl analyzovat různá hodnocení psů, je možné tímto valenční analýzu metafory psa uzavřít. Ačkoliv byli komunisté v režimu takzvané „tiché podpory“ vůči Vládě a s žádostí o prodloužení nouzového stavu celkem pětkrát souhlasili, na poslední schůzi se Zdeněk Ondráček přidal k této kritické metafoře a přidal se tak k názoru, že Vláda není schopna dodržet vlastní pravidla, načež komunisté žádosti o prodloužení nevyhověli a tím nouzový stav skončil.

Zdraví ekonomiky a pes

Metafora ekonomického zdraví a PES jsou obě namířeny shodně proti chaotickému vystupování Vlády, které koroduje důvěru občanů v nastavený systém protiepidemických opatření. Zatímco v případě zdraví ekonomiky je nejistota vyplývající z údajného vládního chaosu spojena s konceptem smrti, v případě psí metafory je nejistota spojována s tím, že se občané nevyznají v počtu nových štěňat, na které si Vláda dle slov opozičních poslanců založila množírnu. Obě metafory svým způsobem skloňovaly pocit nejistoty a chaosu, který vyvolává Vláda svou reakcí na pandemii a nejasnosti co se týče vydávaných opatření. Návaznost obou metafor v rámci poslaneckých schůzí, kdy s metaforou psa téměř vymizela metafora ekonomické smrti, je samozřejmě podmíněna tím, že systém PES v čase konání první analyzované schůze PS ještě neexistoval, nicméně je také možné, že vymizení

metafory o ekonomickém zdraví souvisí s tím, že schůze, na kterých se metafora PES je pes začala objevovat, probíhaly v průběhu druhé pandemické vlny a denně podle dat ministerstva zdravotnictví¹ umíralo přes 100, některé dny až přes 200 lidí. Čili se dá argumentovat, že v metafoře psa je ukrytá jistá snaha o deeskalaci, kdy konceptu smrti byla česká společnost přesycená. To je však samozřejmě pouze jedna z možných interpretací a jako další se nabízí například poněkud přízemnější, že PES byl v rámci poslaneckých diskuzí relativní novinkou, neboť systém jako takový vznikl v listopadu 2020¹³ a stal se tak možným terčem kritiky opozice.

Shrnutí výsledků

Odpovědi na výzkumnou otázku této práce:

Jak byla pandemie COVID-19 konstruována politickou elitou prostřednictvím metafor, které se objevovaly v proslovech poslanců na schůzích Poslanecké sněmovny?

tedy je, že pandemie COVID-19 byla za sledované období v PS konstruována prostřednictvím 3 metafor, které se různě prolínaly poslaneckou debatou na téma žádosti s prodloužením nouzového stavu. Objevily se i dvě další relevantní metafory, které však strukturovaly jinou cílovou doménu. Shrnutí metafor níže:

Pandemie je válka: metafora, se kterou souhlasili poslanci téměř všech poslaneckých klubů, a která působila jako společensky kohezní prvek v konstrukci pandemie. Občané se musí mobilizovat a spojit v zájmu bezpečí a porážky neviditelného, nebezpečného nepřítel. V tomto boji může pomoci věda, na základě které může společnost vyvinout zbraně, kterými se co nejefektivněji bránit, ať už v podobě jednotlivých pandemických opatření, nebo vakcíny. Dá se argumentovat, že věda má na úrovni metaforických implikací také úlohu strategie, či taktiky, která má společnosti pomoci vytvořit plán a postup při boji s pandemií.

Pandemie je útlak: ke konceptuální doméně různých forem útlaku se uchýlovali převážně takzvaní antisystémoví poslanci – Tomio Okamura za SPD, Marian Bojko a Lubomír Volný jako nezařazení. Metafora útlaku nabývala různých podob od otroctví přes totalitní systém až po vyobrazení jakési kapitalistické dystopie, ve které jsou občané ovládáni tajemnými silami v pozadí globálního dění. Metafora útlaku se objevila později než

metafora války, v zimě 2020, tedy po podzimním opakovaném nástupu protipandemických opatření. Tato metafora byla využívána k ostré, až radikální kritice Vlády, kdy Vláda byla vyobrazována jako otrokář, či činitel působící ve službách tajemných globálních elit, nebo minimálně proti zájmu občanů.

Pandemie je cestování: metafora deskriptivního charakteru, v tom smyslu, že její valence je citelně méně negativní než v případě metafor války nebo útlaku. Tato metafora byla opozicí používána v rámci kritiky Vlády, kdy podle opozičních poslanců vláda nemá jasno, kudy z pandemie ven, kdežto zástupci Vlády ji používali ke konstrukci pandemie jako cestu neznámem, na které je potřeba se pohybovat pomalu a opatrně na základě přesného jízdního řádu. Další linie sporu prostřednictvím této metafory vedla skrze nouzový stav, který byl vládními poslanci a ministrem zdravotnictví Janem Blatným popisován jako brzda, která snižuje riziko nebezpečí pomocí zpomalení nárůstu nakažených. Opozice kontrovala s tím, že brzda je pouze dalším prvkem, který může v autě s bezohledným a nezodpovědným řidičem v podobě premiéra přinést více škod než užitku, neboť kromě pandemie může brzdit i jiné procesy ve společnosti, jako například činnost kontrolních orgánů.

Zdraví ekonomiky: v rámci této metafory, kterou opět používala výhradně opozice, je zdrojovou doménou zdraví a cílovou doménou ekonomika. Metafora zdraví ekonomiky byla používána v kontextu proklamované vládní neschopnosti nastolit rovnováhu mezi ochranou fyzického a ekonomického zdraví. Dochází tak k situacím, kdy Vláda omezuje například podnikání a podnikatelům, kteří tímto způsobem přijdou o velkou část svých příjmů pak tento výpadek nedostatečně kompenzuje, čímž přispívá k jejich ekonomické smrti. Tato metafora téměř vymizela po první analyzované schůzi, tedy na jaře 2020. Její úlohu na poli kritiky Vlády skrze zvyšování nejistoty ve společnosti převzala metafora PES je pes.

PES je pes: metafora konstruující protiepidemický systém PES je opozicí využívána k dalšímu vyzdvižení deklarované chaotičnosti vládního řízení pandemie. Systém PES má dle opozice (a v rámci poslední schůze, kdy komunisté již prodloužení nouzového stavu neschválili) také u komunistických poslanců “mnoho štěnat”, čímž dávají opoziční poslanci najevo svůj názor, že Vláda není schopna dodržet ani ta pravidla, která si sama vymyslela.

Širší sociologické konotace výsledků a jejich hlubší interpretace jsou prezentovány v diskuzní části práce.

Diskuze

Na začátek diskuze se dá poznamenat, že objevené metafory a jejich aplikace jednotlivými poslanci se do značné míry shodují s pandemickým diskurzem tak, jak byl popsán v teoretické části této práce. Jednou z charakteristik konstrukce pandemického diskurzu byla osa na jejímž jednom konci bylo nebezpečí způsobené pandemií a na konci druhém svoboda, kterou potlačují jednotlivá protiepidemická opatření (Faris, et al: 2020). V metaforách se rovněž zrcadlí střet mezi odpovědností za počty nakažených a zemřelých následkem pandemie. Fenomén popsáný Buštíkovou a Babošem, kteří píší o tom, že se “premiér zaštiťoval jednotlivými odborníky” a odpovědnost za zvládnání pandemie delegoval na své ministry, náměstky nebo epidemiologické odborníky (2020), se v datech z Poslanecké sněmovny projevil v podobě minimálního počtu vystoupení premiéra Babiše. Co naopak metaforicky strukturováno nebylo, a to ani z pozice premiéra, byla jeho manažerská pozice a zvládnání pandemie díky zdárnému mikromanagementu. Absence mikromanažerského diskurzu v rámci metafor by však do velké míry mohla rovněž být dána tím, že zástupci vládních stran (kromě ministra zdravotnictví Blatného) na schůzích téměř nevystupovali. Metaforicky konstruováno nebylo ani stanovisko KSČM ve vztahu k mezinárodnímu kapitálu, jak o něm píše Císař a Kubát (2021). Oproti výsledkům Císaře a Kubáta je však pozorovatelná shoda v rétorice šéfa hnutí SPD. V rámci schůzí Sněmovny analyzovaných v této práci se Okamura, jakožto až na výjimky jediný vystupující za SPD, v procesu metaforického vyjadřování soustředil na vyzdvihování problematiky omezování práv a svobod českých občanů. Jeho kritika, a v tom se zjištění plynoucí z metaforické analýzy se závěry z diskurzivní analýzy odlišují, se však soustředila na Vládu České republiky, nikoliv na Evropskou Unii, ačkoliv i k takovým instancím docházelo, nikoliv však nějak uceleně, nýbrž na úrovni jednotlivých vět, jako například když hovořil o společném očkovacím průkazu v rámci států EU. Tyto rozdíly mezi literaturou a zjištěními prezentovanými v této práci by mohly být dány volbou dat, kdy data analyzována v rámci této práce byla svázána ucelenou tematikou, do značné míry spojenou s legislativním procesem, tedy schůzemi o vyslovení souhlasu Poslanecké sněmovny s prodloužením

nouzového stavu. Výběr témat a terčů kritiky ze strany diskutujících politiků tak mohl být tímto faktem ovlivněn a některá témata se do Sněmovny nemusela vůbec dostat.

V rámci diskuze bych nyní rád vypíchnul některé výsledky, které by se daly označit za stěžejní, nebo minimálně alespoň zajímavé. Lakoff s Johnsonem píše, že pakliže někdo s metaforou souhlasí, přičkne mu statut pravdy (Lakoff, Johnson: 1981). Jinými slovy, situaci vyhodnotí jako reálnou (Thomas: 1924). Na základě těchto teoretických premis se dají skrze optiku metafor interpretovat některé skutečné jevy, které pandemii v ČR provázely. Prvním z nich je poslanecká potyčka na 80. schůzi Poslanecké sněmovny, kterou inicioval toho času nezařazený poslanec Lubomír Volný. Volný konstruoval pandemii prostřednictvím metafory o útlaku, jejíž formou bylo vyobrazení budoucnosti jako kapitalistické dystopie, která byla umožněna zákulisním farmaceutickým lobbingem, který ve společnosti rozsévá strach a své odpůrce blokuje a umlčuje. Když mu předseda schůze Hanzel pohrozil, že mu vypne mikrofon, pokud nebude mluvit k věci, reagoval poslanec Volný takto:

“Jsem volený zástupce lidu, vy mě nebudete přerušovat. Mám právo se vyjádřit.” - Lubomír Volný, 80. schůze.

Poté, co poslance Hanzela slovně urážel mu byl mikrofon skutečně vypnut. Lubomír Volný se následně tomuto aktu, který je v rámci metafory útlaku velmi lehce možné interpretovat jako akt *cenzury*, skutečně fyzicky vzepřel, když vystoupal na pódium přímo k předsedovi schůze Hanzelovi a začala potyčka o přístup k mikrofonu. Samozřejmě, že faktor uvažování ve struktuře metafory totality velmi pravděpodobně není jediným faktorem pro porušení jednacího řádu Poslanecké sněmovny. Dalším faktorem by mohl být například alternativně tvarovaný proces socializace, který v reakci na tuto událost například poslanec Válek označil jako buranství. Je také možné tuto událost vnímat optikou Goffmanovy dramaturgické analýzy (1959), kdy poslanec Volný nemusel s metaforou útlaku vnitřně vůbec souhlasit, nicméně je potřeba ukázat fasádu tak, aby dosáhl nějakého cíle, v tomto případě velmi pravděpodobně politického cíle v podobě zvýšení podpory ze strany určitého elektorátu. Ať však byly vnitřní pohnutky poslance Volného jakékoliv, stěží se dá argumentovat, že metafora útlaku neměla na potyčku žádný efekt, neboť jednak celou slovní výměnu odstartovala, jednak reakce v souladu s touto metaforou bylo to poslední, co poslanec Volný řekl na mikrofon, než byl vypnut (a několikrát ještě zopakoval při

samotné potyčce) a nakonec, a to hlavně: metafora útlaku byla politickým úhlem pohledu na pandemii, který Volný zastával. Další z možných explanací metaforu útlaku tedy je, že s útlakem se bojuje, a pokud to nejde jinak, pokud je člověk cenzurován, tak i násilím. V souladu se strukturou této metaforu tak dochází k tomu, že poslanec Volný na sebe přebírá roli hrdinného bojovníka za utlačovaný lid, který bojuje proti totalitnímu režimu, jenž cenzuruje nejen jeho samotného, nýbrž i alternativní hlasy odborníků, které se neshodují s *povoleným, oficiálním* názorem.

Další příklad, který je možné interpretovat skrze metaforu útlaku jsou demonstrace, které se konaly na protest proti pandemickým opatřením a očkovaní. Na demonstrace, na kterých mimochodem řečníci tehdejší Vládě Andreje Babiše také připisovali “zavádění totality”¹¹, přišli někteří účastníci s připnutou žlutou, šesticípou hvězdou s nápisem “neočkovaný”¹². Aluze na hrůzy Holocaustu spočívala podle těchto demonstrujících v tom, že očkovaní segreguje lidi do dvou kategorií, o čemž na analyzovaných schůzích Poslanecké sněmovny pravidelně mluvil například Marian Bojko, nebo i Tomio Okamura. Na tomto místě bych chtěl navrhnout rozšíření komparace mezi metaforou útlaku a další z metafor, které konstruovaly pandemii, tedy metaforou války: Ve struktuře metaforu války je nepřítelem samotný virus, který ohrožuje životy lidí, pročež vzniká potřeba se vůči tomuto nepříteli spojit a mobilizovat společnost do stavu připomínajícího válku. Lidé musí spolupracovat a dodržovat opatření, prostřednictvím kterých je boj s pandemií veden, ať už jde o roušky, nebo vakcíny, či jiná opatření. Systém – Vláda, která vydává nařízení, je tak v metaforické rovině oním generálem, který vydává rozkazy. Ve struktuře metaforu útlaku je však právě systém tím nepřítelem, který lidem upírá svobodu a ničí jejich životy prostřednictvím potlačování jejich svobody. Tomu je potřeba se vzepřít a bojovat s ním. Například prostřednictvím demonstrací, jejichž samotná existence je založena na shromažďování většího počtu lidí, což bylo v přímém rozporu s vládními nařízeními v kontextu pandemie, jejichž logika naopak vycházela z takzvaného social-distancingu, tedy „sociálním nepřibližováním se“. Odvoláváním se na Holocaust je pak rozšířením konceptuální korespondence o neočkovaných jako *občanech druhé kategorie*, kdy se z občanů, kteří se nepodvolí stávají *oběti* nikoliv pandemie jakožto nebezpečné nemoci, jako je tomu v případě metaforu války, nýbrž oběti státní moci. Pokud je vládním nástrojem, který z občanů vytváří oběti systém jménem PES, který byl metaforicky konstruován jako skutečný, živý pes, je zde už pouze krůček pro vysvětlení, proč při formaci občanského

hnutí, které si kladlo za cíl ho odstranit, dostalo toto hnutí název “Chcípł pes”. V rámci této diskuze se nesnažím tvrdit, že existuje nějaká metaforická strukturace, která – je-li identifikovaná – dokáže vysvětlit jakékoliv jednání a dění ve společnosti. Je však jedním z faktorů a jedním z projevů Thomasova teorému, potažmo teze o sociální konstrukci reality (Berger, Luckmann: 1991) a to v případě, že je-li nějaké konstrukci přiřčen statut reality, tedy, že je-li nějaké metafoře přiřčen aktérem statut pravdy, není pak tak obtížné interpretovat aktérovo jednání v kontextu dané metafory.

Z komparace metafory války a útlaku vyplývá také rozpor, nebo dilema, které je reflektováno i v sociologické literatuře (Daemen: 2022, Rafael, Prados: 2022): je to dilema mezi bezpečím a svobodou. Zatímco metafora války akcentuje potřebu bezpečí, když pandemii označuje jako nepřítele, který občany ohrožuje, v rámci metafory útlaku je vyčítáno systému, že upírá lidem svobodu. Proč se opoziční, antisystémové politické elity přidaly tak jednoznačně na stranu svobody a nebezpečí, jak se může zdát, nebrali téměř vůbec v úvahu? Dle mého názoru je tento jev možné vysvětlit na základě tvrzení, které z úst propagátorů metafory útlaku padalo: pandemie pro většinovou populaci žádným ohrožením ve skutečnosti není. Tím, že z dilematu svoboda versus bezpečí vymizí aspekt ohrožení, zbyde jediná hodnota, ke které se přiklonit – hodnota svobody. Pandemie bez ohrožení, tedy nastolení vládních restrikcí a s tím související omezení základních svobod, je pak tedy snadné metaforicky strukturovat jako útlak, totalitu nebo otroctví, neboť se rozplývá benefit, který je vykoupěn ztrátou svobody. V případě pandemie k této absenci vnímaného ohrožení může přispívat i fakt, který vyplývá z Beckových úvah o rizikové společnosti: Některá ohrožení, kterým společnost čelí nejsou na první pohled pozorovatelná a vzpouzí se tak poznání kýmkoliv, kdo pro takové poznání nedisponuje sofistikovanými nástroji (Beck: 1992). Pakliže nemoc Covid-19 může proběhnout i bezpříznakově a nakažení ve vážném stavu zůstávali pouze za zdmi nemocnic, skrz které nebylo možné vidět jejich počty, je tedy otázka, zda se vůbec z perspektivy jednotlivce v některých případech dá o “vnímaném” ohrožení mluvit. Ze struktury metafory útlaku vyplývá, že to není zdraví, které je ohrožováno, nýbrž právě svoboda. Svoboda ale není ohrožována žádným biologickým procesem, nýbrž systémem – v tomto případě epidemickými opatřeními. Tato opatření, která tedy mají z pohledu lidí, pro které je pravdivá metafora útlaku nízký, potažmo žádný racionální základ pak mohou zvyšovat pocit nejistoty v rámci života v globalizovaném a propojeném světě, který Baumann

nazývá jako Tekutá Modernita (2000), neboť ukazují, jak může i “obyčejná chřipka” proměnit život v relativně svobodné společnosti ve společnost útlaku, ve které je život řízen nahodilostí a rozmary různých držitelů moci.

Rozpor mezi pandemickou metaforou útlaku a metaforou války tak vypovídá o politické instrumentalizaci krize (Kreps: 2020), která je možná díky rozporu mezi rozumem, který Berger a Luckmann označují jako “běžný” (1991), a který je založen na přímé fyzické zkušenosti a smyslovém vnímání (Sankey: 2020) a vědeckým poznáním, které je abstraktní a člověku do rámce jeho každodennosti nemusí přinášet žádné přímo pozorovatelné důkazy (Sankey: 2020). Tento rozpor mezi přístupem k poznání způsobuje, že přístup k a vnímání vědeckého poznání jednotlivými lidmi je spojen s důvěrou, kterou lidé chovají k vědeckému poznání a jeho závěrům, neboť sami nedisponují prostředky, jak si vědecké závěry ověřit. Věda se koneckonců v nějaké formě vyskytovala ve všech třech pandemických metaforách, avšak vždy v jiné roli. V případě metafory války byla pomocníkem, který pomáhá zvládnout krizi prostřednictvím tvorby strategie pro boj s pandemií v podobě návrhů a doporučovaných pandemických opatření. V případě metafory cestování byla z řad vládních poslanců a ministra Blatného akcentována (převážně zpočátku pandemické krize) neschopnost vědy dojít k nezpochybnitelnému závěru o nové nemoci okamžitě, protože tedy narazila na své limity a možnosti, jak ochránit společnost společně s ní. V případě metafory útlaku se z vědy stal, hlavně prostřednictvím poslanců Bojka a Volného byznys, který spolupracuje se zkorumpovaným systémem na totalitní, až dystopické dominanci nad lidmi. Politizace vědeckého poznání je tedy – dle Becka (1992) – nevyhnutelné, ale stejně tak i rizikové, neboť výsledky vyplývající z vědeckého poznání a s tím i potřebná doporučení, jak navigovat společnost skrze krizi, mohou být v zájmu volebních preferencí odsunuty na druhou kolej. Tím může docházet k “podkopávání veřejné důvěry ve vědecké závěry a na vědě založená politická opatření.” (Kreps: 2020).

Metafory se ukázaly jako pevná součást pandemického diskurzu. Dle mého názoru tento pandemický diskurz ovlivnily nejen tím, co metafory vyzdvihovaly jako důležité a co naopak upozadřovaly, nýbrž i prostřednictvím valence, tedy hodnotového hodnocení, které je přenášeno ze zdrojové domény společně s její konceptuální strukturou. Metafora útlaku se totiž projevila i v rámci demonstrací, které byly organizovány na protest proti pandemickým opatřením. Tohoto mobilizačního efektu mohlo být docíleno

prostřednictvím hodnotícího rozdílu mezi „omezením svobod“ a „totalitou, otroctvím a útlakem“, kde omezení svobod znamená pomoc v boji s pandemií, kdežto totalita, otroctví a útlak znamená svévoli státní moci, které je dle logiky této metafory potřeba se vzepřít. Prostřednictvím své schopnosti interdoménového přenosu tak metafory mají moc ovlivňovat nejen vědění, ale i hodnoty s tímto věděním spojené. Analýza metafor se vzhledem k tématu pandemie ukázala jako vhodný analytický nástroj i ve srovnání s nabízející se, a v rámci sociologie nepochybně více etablovanou, analýzou rámců (Goffman: 1974; Vliegthart Van Zoonen: 2011), a to kvůli ukázané abstraktní povaze zkoumané krize. Těžiště obou zmíněných analytických přístupů leží v upozadování některých aspektů problémů a vyzdvihování jiných, nicméně analýza metafor do centra analýzy staví aktéra a proces, kterým si aktér překládá abstraktní a možná značně nesrozumitelný, nepoznatelný problém do více známých konceptuálních domén. Pro zvládnání budoucích výzev, které globální společnost čekají, a jejichž projevy budou abstraktní možná až do té chvíle, než bude pozdě, jako například v případě globální změny klimatu, bude otázka těchto překladů opět stěžejní, neboť zvládnání budoucích krizí se neobejde bez lidské důvěry ve vědecký přístup k poznání. Metafory, pro svou schopnost strukturace neznámého na základě něčeho jiného, více povědomého, či snáze uchopitelného “selským” rozumem, se v tomto světle zdají jako vhodný nástroj nejen k analýze konceptů, kterými jsou abstraktní problémy v rámci společnosti strukturovány, ale konec konců i k přiblížení vědy do poznání, které je kompatibilní s každodenním věděním.

Závěr

Tato kvalitativní analýza stenoprotokolů ze schůzí Poslanecké sněmovny 2020-2021 k otázce vyslovení souhlasu s prodloužením nouzového stavu zkoumá metaforickou konstrukci pandemie Koronaviru v rámci politické komunikace. Práce je postavena na premise o sociální konstrukci reality, která se v mnohých ohledech překrývá s teoretickým přístupem konceptuální teorie metafor od George Lakoffa a Marka Johnsona. Interdoménový přenos mezi doménou zdrojovou a cílovou umožňuje strukturovat neznámé aspekty reality na základě jiných – více známých nebo již prožitých. Jinými slovy dochází k aplikaci vědění o něčem na něco jiného. Na základě aplikace konceptuální teorie metafor

byly odhaleny 3 metafory, kterými političtí aktéři strukturovali cílovou doménu pandemie: Válka, Útlak a Cestování. Způsob používání těchto metafor byl do značné míry shodný s pandemickými diskurzivními analýzami provedenými jinými autory v minulosti. Bylo argumentováno, že metafora války a útlaku dosahují citelně negativnější valence (přenášené hodnocení) než metafora cestování, skrze kterou sice místy vedla kritika Vlády a jejího zvládnutí pandemie, avšak jako taková byla metafora cestování používána spíše deskriptivně, ve smyslu toho, v jaké fázi pandemie se česká společnost nachází, a že pandemická opatření, potažmo nouzový stav pandemii brzdí. Metafora války a útlaku spolu na půdě Poslanecké sněmovny soupeřily prostřednictvím odlišných struktur konceptů – tyto struktury se odlišovaly hlavně tím, kdo je nepřítel (jestli je to Vláda nebo pandemie), jestli jsou opatření v podobě omezování svobody ochrana před pandemií v případě metafory války, nebo otroctví, či zavádění totality v případě metafory útlaku. Dvěma dalšími metaforami, které s pandemií také souvisely, avšak od tří uvedených se lišily cílovou doménou byly pak metafora ekonomického zdraví, v rámci které byla cílová doména ekonomiky strukturována koncepty ze zdrojové domény zdraví, a metafora psa, kdy docházelo k aplikaci vědění řečníků o psech jako o zvířatech na Protiepidemický Systém (PES). V této práci bylo ukázáno, jak identifikace použité metafory může pomoci vytvořit interpretační pole, které z této metafory vyplývá, a které umožňuje výklad aktérových názorů, potažmo i jednání přímo z pohledu metafory, kterou aktér považuje za pravdivou, například když poslanec Volný, který konstruoval pandemii na základě zdrojové domény útlaku, fyzicky napadl kolegu poslance v reakci na to, že byl tímto kolegou “cenzurován”. Skrze konflikt mezi metaforou války a útlaku práce poukázala na problematiku divergentní povahy dvou hodnot, kterými jsou bezpečí a svoboda, jejichž střet byl pravděpodobně do velké míry umocněn abstraktní povahou krize v podobě pandemie nemoci, která se ve velkém množství případů nemusela projevit ani příznaky, které jiným nakaženým způsobovala. Kvůli své nedostupnosti přímému lidskému pozorování mohla být pandemie nahlížena jako útlak skrze pandemická opatření, a tím pádem mohlo docházet k upozadění vnímaného nebezpečí.

Metafory, kterými žijeme tak ukazují, že v sociologickém výzkumu mají své místo, a to pro svou schopnost interpretovat jednání přímo z pohledu aktéra, který dané metafoře přiřkne statut pravdy. Díky analytickému soustředění se na konceptuální strukturaci je pak možné vytvářet zmíněná interpretativní pole, v rámci kterých je jednodušší pochopit

aktérovo jednání. V metaforické analýze má také důležité místo zvážení hodnotícího hlediska analyzovaných textů, a to prostřednictvím metaforické valence, díky které je možná diskuze o radikálnosti identifikovaných metafor a implicitně – jsou-li metafory používány ke kritice – i o intenzitě dané kritiky. Metaforická analýza tak do středu svého zájmu staví aktéra a jeho interpretaci reality. Tento přístup se ukazuje jako důležitý v těch případech, kdy je aktér vystaven abstraktnímu problému, který je nutné nějakým způsobem přeložit do známějšího kontextu. Vzhledem k tomu, že lidskou společnost ještě nějaké krize abstraktního charakteru čekají, jsou metafory užitečným nástrojem, jak navýšit poznání o tom, jak tento překlad abstraktního do sféry každodenního vědění na úrovni aktérů probíhá.

Summary

This thesis, based on qualitative analysis of transcripts from parliamentary discussions between 2020 and 2021 concerning approval request for prolonging the legislative state of crisis focuses on metaphorical construction of Covid-19 pandemic in political communication. Thesis is built on premise of social construction of reality, which is in many ways similar to the theoretical approach of conceptual theory of metaphor from George Lakoff and Mark Johnson. Interdomain transfer between source and target domain enables producer of text to structure the unknown aspects of reality in correspondence with another – more known or experienced. Three metaphors structuring the pandemic were discovered: war, oppression and travel. The way of using these metaphors was mostly similar to the pandemic discourse, as described in literature regarding pandemic discourse. It was argued, that metaphors of war and oppression display notably more negative valence than metaphor of travel, through which criticism towards the Government was also lead, however the metaphor of travel functioned mostly as descriptive mechanism as of in what stage of pandemic the Czech society is and that Government restrictions were mostly pictured as a brake that slows the pandemic down. Metaphors of war and oppression were in contest through distinctive conceptual structures – these structures differed mostly in the question of who the enemy is (whether it's the pandemic or Government), whether the constrains placed upon citizens freedoms are safeguard that lowers the dangers of pandemic as in the case of war metaphor, or whether its oppression, slavery or totalitarian practices as in the case of oppression metaphor. Another two metaphors, that also played a part in political rhetoric, yet were distinctive from former three by their target domain were metaphor of economical health and metaphor of dog, which is partly a word-play because Czech national system of handling the pandemic had acronym “PES” (dog). This thesis shown how identification of metaphor can help to establish interpretative field that derives from a metaphor, and that enables researcher to interpret actors opinions, even conduct from the point of view of the metaphor this actor deems as true, as in the case of MP Volný, who constructed pandemic via oppression metaphor and physically attacked another MP after “being censored” by him. Through conflict between metaphor of war and metaphor of oppression this thesis pointed out the conflict of values immanent in society, which is a conflict between freedom and safety. This value conflict was probably enhanced

by abstract essence of crisis, that manifested through an illness, that in many cases didn't cause severe, in some cases even none symptoms. Because of this resistance to being detected by everyday instruments of observation, pandemic restrictions could be seen only as restrictions that do not provide any benefit that is being acquired by giving up large portion of individuals freedom.

Metaphors we live by there for show, that they have its place in sociological research, and that's because of their ability to interpret opinions or conduct straight from the point of view of actor, that deems metaphor as true. By analytical focus on conceptual structuration, it is possible to create mentioned interpretative fields, through which it is easier to understand actors conduct. In metaphorical analysis, emphasis is also laid on evaluation that is being transferred across domains through concept of metaphorical valence. Metaphorical valence than provides clues on radicalism of metaphor, and if it is used for example for criticism, also on intensity of this criticism. Metaphorical analysis is therefore centred around actor and his interpretation of reality. This approach seems to be important in cases, when actor is facing an abstract problem, that is necessary to translate into more familiar context. If taken into consideration, that some abstract problems still lurk in the future of this civilization, metaphors seem to be useful instrument of how to increase the knowledge about the nature of this translation of abstract concepts into everyday knowledge.

Použitá literatura

Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity*. Polity Press ; Blackwell.

Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. Sage Publications.

Berger, P. L., & Luckmann, T. (1991). *The social construction of reality*. Penguin Books.

Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism: Perspective and methods*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Bušťíková, L., & Baboš, P. (2020). Best in Covid: Populists in the Time of Pandemic. *Politics and Governance*, 8(4), 496-508. doi:<https://doi.org/10.17645/pag.v8i4.3424>

Císař, Ondřej and Kubát, Michal (2021) *Czech Republic: Running the State like a Family Business*. In: *Populism and the Politicization of the COVID-19 Crisis in Europe*. Palgrave Macmillan, <https://www.palgrave.com/gp/book/9783030660109>. ISBN 978-3-030-66011-6

De Saussure, Ferdinand. (1966). *Course in General Linguistics* (Edited by Charles Bally and Albert Sechehaye, Translated by Wade Baskin). New York, Toronto, London: McGraw-Hill Book Company.

Disman, M. (2000). *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum

Druckman, J. N., & Jacobs, L. R. (2006). Lumpers and splitters: The public opinion information that politicians collect and use. *International Journal of Public Opinion Quarterly*, 70(4), 453-476.

Edelman, M. (1988). *Constructing the political spectacle*. University of Chicago Press.

Fairclough, N. (1989). *Language and Power*. London: Longman.

Faris, R., Clark, J., Etling, B., Kaiser, J., Roberts, H., Schmitt, C., ... & Benkler, Y. (2020). Polarization and the pandemic: American political discourse, March–May 2020. *Berkman Klein Center Research Publication*, (2020-9).

Foucault, M. (1971). Orders of discourse. *Social Science Information*, 10(2), 7-30.

Foucault, Michel, (1977). *Discipline and punish : the birth of the prison*. New York :Pantheon Books

Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Bantam Doubleday Dell Publishing Group.

Goffman, E. (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Harvard University Press.

Gibbs, R. W. (1999). Taking Metaphor Out of Head and Putting It and Putting It in the Cultural World. In R. W. Gibbs, & G. J. Steen (Eds.), *Metaphor in Cognitive Linguistics* (pp. 146-166). Amsterdam: John Benjamins.

Herranz de Rafael, G., & Fernández-Prados, J. S. (2022). The Security Versus Freedom Dilemma: An Empirical Study of the Spanish Case. *Frontiers in Sociology*, 7.

Charteris-Black, J. (2004). *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis*. New York: Macmillan.

Josette Anna Maria Daemen (2022): Freedom, security, and the COVID-19 pandemic, *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, DOI: 10.1080/13698230.2022.2100961

Judith A. Holton (2010): The Coding Process and Its Challenges. In: *The Grounded Theory Review* 2010 vol.9, no.1

Kreps, S. E., & Kriner, D. L. (2020). Model uncertainty, political contestation, and public trust in science: Evidence from the COVID-19 pandemic. *Science advances*, 6(43), eabd4563.

KŘOVÁK, J., & CHARVÁT, J. (2021). Populism in the Political Communication of Populist and Non Populist Actors: A Case Study of the Czech 2021 Parliamentary Elections.

Kövecses, Z. (2017). "Levels of Metaphor." *Cognitive Linguistics* 28, 321-347.

Laclau, E. (2005). *Populism: What's in a Name. " Populism and the Mirror of Democracy*

Lakoff, G., Johnson M. (1981). *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press.

Lakoff, G. (1992) *The Contemporary Theory of Metaphor*. In Ortony, Andrew (ed.) *Metaphor and Thought* (2nd edition), Cambridge University Press

Lakoff, George, author. (2004). *Don't think of an elephant! : know your values and frame the debate : the essential guide for progressives*. White River Junction, Vermont :Chelsea Green Publishing Company.

Lévi-Strauss, C. (1966). *The Savage Mind*. University of Chicago Press.

Li, Wei. (2016). *Rethinking Critical Metaphor Analysis*. *International Journal of English Linguistics*.

Maalej, Zouheir. (2007). *Doing critical discourse analysis with the contemporary theory of metaphor: Towards a discourse model of metaphor*. *Cognitive Linguistics in Critical Discourse Analysis: Application and Theory*.

Machiavelli, Niccolo (1994) *Selected Political Writings*, ed. David Wootton. Indianapolis, IN: Hackett.

Merton, R. K. (1957). *Social theory and social structure* (Rev. ed.). Free Press.

Sankey, H. (2020). Scientific Realism and the Conflict with Common Sense. In W. Gonzalez (Ed.), *New Approaches to Scientific Realism* (pp. 68-84). Berlin, Boston: De Gruyter.

Sartori, G. (1970): *The Typology of Party Systems - Proposals for Improvement*. pp. 322-52. Free Press & Collier-Macmillan.

Sevenans, J. (2021). How public opinion information changes politicians' opinions and behavior. *Political Behavior*, 43(4), 1801-1823.

Simon, A. F., & Jerit, J. (2007). Toward a theory relating political discourse, media, and public opinion. *Journal of communication*, 57(2), 254-271.

Slothuus, R. and Bisgaard, M. (2021), How Political Parties Shape Public Opinion in the Real World. *American Journal of Political Science*, 65: 896-911. <https://doi.org/10.1111/ajps.12550>

Steen, G. (2002). Towards a procedure for metaphor identification. *Language and Literature*, 11(1), 17-33.

Thomas, W. I., & Thomas, D. S. (1928). *The child in America: Behavior problems and programs*. New York: Knopf.

Vliegenthart, R., & Van Zoonen, L. (2011). Power to the frame: Bringing sociology back to frame analysis. *European journal of communication*, 26(2), 101-115.

Internetové zdroje

1 Covid-MZCR: <https://onemocneni-aktualne.mzcr.cz/covid-19>

2 Nedostupné poznání o Covid-19: <https://www.nature.com/immersive/d41586-020-03437-4/index.html>

- 3 Předseda WHO o symptomech: <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-statement-on-the-advice-of-the-ih-mergency-committee-on-novel-coronavirus>
- 4 Mandáty: <https://volby.cz/pls/ps2017nss/ps?xjazyk=CZ>
- 5 Stenoprotokoly: <https://www.psp.cz/eknih/2017ps/stenprot/index.htm>
- 6 Popis nouzového stavu: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-110>
- 7 Popis nouzového stavu: <https://www.mvcr.cz/clanek/zpravodajstvi-nouzovy-stav.aspx>
- 8 Vydaná vládní nařízení: <https://vlada.gov.cz/cz/media-centrum/tiskove-zpravy/vysledky-jednani-vlady-15--brezna-2020-180378/>
- 9 Hlasování o prodloužení nouzového stavu:
<https://www.psp.cz/eknih/2017ps/stenprot/083schuz/s083059.htm>
- 10 Vydaná vládní nařízení: <https://vlada.gov.cz/cz/media-centrum/aktualne/vlada-vyhlasila-nouzovy-stav-do-28--brezna--od-pondeli-se-zprisni-pravidla-pro-volny-pohyb-ci-maloobchod-a-opet-uzavrou-skoly-186973/>
- 11 Demontrace: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/koronavirus-cesko-v-cesku-cr-demontrace-praha-opatreni_2012061509_ako
- 12 Demontrace: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/zluta-hvezda-demontrace-koronavirus-ombudsmanka-zide_2101111316_pj
- 13 Systém PES: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/ministerstvo-predstavilo-index-rizika-pes-cesko-je-ve-ctvrtem-stupni-z-peti-opatreni-ale-jeste-zusta-42270>

Teze Diplomové práce

Jméno a příjmení studujícího: Matěj Tikal

Studijní program: Sociologie, Veřejnost, Politika

Předpokládaný název práce: Metafory pandemie v komunikaci českých politických stran

Předpokládaný název práce v angličtině: Metaphors of pandemic in communication of Czech political parties

Klíčová slova: Politika, metafora, politické strany, Covid-19, veřejná debata, elektorát

Klíčová slova v angličtině: Politics, metaphors, political parties, Covid-19, public debate, electorate

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Dvořák, Ph.D.

Námět práce

Prvního března 2020, se v Česku objevil první případ nákazy nemocí s lékařským názvem SARS-CoV-2, které se později začalo říkat jednoduše koronavirus. V tu chvíli Česká společnost nastoupila na trajektorii objevování v novodobé historii dosud neprožitého, kdy postupně okusila velkou škálu vládních a hygienických nařízení. Nakažení museli do izolace nebo karantény, rušila se veřejná vystupování, koncerty a další akce, na kterých *hrozila* větší koncentrace lidí. Pandemie tak změnila uspořádání každodenní reality (nejen) české společnosti a na základě toho se tak stává relevantním sociologickým tématem.

V práci se chci zabývat politickou komunikací pandemie a opatření, jejichž smysl spočíval v potlačení šíření nákazy. Sledovaným obdobím jsou roky 2020 a 2021, kdy pandemie zasáhla českou společnost nejsilněji v podobě největšího počtu nakažených, a tedy byla v tomto období nejakutnější. Pro zkoumání této práce jsou stěžejní dva předpoklady, které krátce představím a odůvodním, poté popíšu hlavní teoretický rámec práce a načrtnu její zamýšlenou strukturu.

První z předpokladů této práce je, že pandemie byla ve sledovaném období politickým problémem. Mluvit o pandemii Covid-19 co by o tématu nejen zdravotnickém, ale také politickém má svůj důvod. Je jím fakt, že do aplikace pandemických opatření promlouvaly politické elity, které jednotlivá nařízení musely odůvodnit. Pandemie se tak stala součástí politické diskuze. Tato politizace spočívala v mechanismu aplikace odborných nařízení a potřebě najít pro ně legitimitu. Odborná medicínská diskuze může vyústit v soubor opatření, která je potřeba přijmout, nicméně správa těchto opatření, jejich zákonná aplikace a sankcionování je v rukou politických elit. Tento proces politizace odborných problémů je známý například z díla Ulricha Becka Riziková společnost (1993), kde autor píše o ztrátě monopolu vědců na racionalitu. Beck tento fenomén vysvětluje tak, že pakliže je problematické konsenzuálně určit, které hodnoty by měly být v rámci správy věcí veřejných prioritizovány (v tomto případě potlačení pandemie versus například svoboda pohybu), je na politických elitách, aby učinily rozhodnutí (Beck, 1993). Politické elity se však nezodpovídají pouze odborníkům, ale také svým voličům. Otevírá se tak prostor pro střet mezi odborným poznáním a tím, co si žádají voliči. Tento střet pak kondenzuje v politických strategiích, a proto se propisuje i do politické diskuze. Hypotetickým příkladem může být kritika Vlády za přijaté protiepidemické opatření, které ale omezuje svobodu pohybu, a tudíž každodennost voličů.

Druhým předpokladem je, že politika a řeč jsou navzájem úzce propojené. Murray Edelman ve své knize Konstrukce politických brýlí z roku 1988 argumentuje, že „Ve středu politické praxe stojí konstrukce významu. [...] Bez sporu o význam vlastně nemá cenu uvažovat o politice.“ Významy, které jednotliví političtí aktéři formují pak podle Edelmana působí na voliče, kteří přemýšlí a jednají na základě těchto zprostředkovaných významů. Krize, kterou vyvolala pandemie, a která nastolila nové politické téma v podobě pandemických opatření tak otevírá nový prostor pro politickou soutěž, ve které se hraje o definice nového typu koronaviru, protiepidemických opatření, přístupu Vlády k této nemoci a mnohé další, které budou zachyceny v samotné práci.

Abych poskytl analýze v této práci větší hloubku, chci ji založit na teorii metafor od George Lakoffa. Ten metaforu chápe nikoliv jako záležitost výhradně jazyka, nýbrž tvrdí, že všichni lidé metaforicky nejen mluví, ale hlavně uvažují. Dochází tak k interkontextuálnímu přenášení významu z jedné sféry reality do druhé, což umožňuje nejen přemýšlet o abstraktních konceptech, ale zároveň je i aktivně reinterpretovat a tím se podílet na konstrukci reality. K mapování přenášení významů používá Lakoff koncepty

ontologického a konceptuálního mapování (Lakoff, 1993). Tyto koncepty umožňují analyzovat, jak dochází k přenesení významu mezi *cílovou a zdrojovou sférou*. Příkladem takového přenášení může v případě pandemie být metafora války, které se věnuje i odborná literatura (např. Benzi; Novarese; 2022). V cílové sféře je pandemie, kterou je potřeba popsat, ve sféře zdrojové je pak válka, kterážto metafora má za cíl spojit lidi (voliče) proti společnému nepříteli (pandemii) a vytrvat v boji až do vítězství (nezahlcení nemocnic, potlačení nemoci). Ztráty plynoucí z prohrané války jsou nepřípustné, a tak je třeba se semknout a odložit staré spory (rozdílné politické názory) při následování velitelů (Vlády).

V práci se chci zaměřit na to, jaké metafory se objevovaly v rámci politické soutěže, abych mohl získat vhled do konstrukce významů jednotlivými politickými aktéry v době krize a poskytnout tak obraz pandemického diskurzu v České republice. Metaforická optika uplatněna na pandemickou komunikaci by měla poskytnout dostatečně silně jednotící analytický prvek pro tvorbu významových celků, do kterých budou zařazovány jednotlivé politické komunikáty podle typů jimi používaných metafor. Zároveň tento přístup umožňuje díky ontologickému a konceptuálnímu mapování zjišťovat, co chtěli jednotliví političtí aktéři v rámci elektorátu evokovat, a tím buďto politicky posilovat, nebo alespoň neoslabovat.

Tato práce se od předešlých podobných výzkumů na toto téma liší zahrnutím i opozičních hlasů a zvolenými daty. Dostupné výzkumy na toto téma byly zacíleny převážně na komunikaci Vlády a jako data pro své analýzy volily různé komunikáty členů Vlády, jako například Facebookové statusy (Hartikainen, 2021) nebo obsahové analýzy mediálních vyjádření nebo historických událostí (Buščíková; Baboš, 2020). Výzkumy také kladou důraz na téma technokratického populismu vládnoucího hnutí ANO. V této práci budou jako data využity volně dostupné stenografické přepisy schůzí Poslanecké sněmovny a budou v ní zahrnuty i hlasy opozičních stran, včetně tiše podporující strany KSČM a takzvaných nezařazených. Toto výzkumné rozhodnutí by mělo rozšířit pohled na pandemickou debatu jako takovou a prohloubit poznání v oblasti politické soutěže.

Ve své práci si tedy kladu následující výzkumnou otázku:

Jaké metafory se objevovaly v komunikaci parlamentních stran Poslanecké sněmovny ohledně pandemie COVID-19 v rámci schůzí Poslanecké sněmovny mezi lety 2020 a 2021?

Práci chci rozdělit na tři hlavní části. V první z nich by měl být vytyčen analyticko-

teoretický rámec zkoumání a spor mezi dvěma typy racionality naznačený v tomto projektu zde bude i se svými implikacemi pro výzkum popsán detailněji. Ve druhé části se chci vrátit k událostem, které provázely období Koronavirové krize a poskytnout tak výklad tohoto kusu tragické historie mezi lety 2020 a 2021 na základě veřejně dostupných informací, dobových článků, zpráv a odborných analýz, což je důležité proto, abych poskytl kontext pro následující analýzu dat. V poslední, třetí části chci analyzovat sekundární data (výroky politiků) a vyvodit z nich již zmíněné závěry, které budou diskutovány na samotném konci práce.

Předpokládané metody zpracování

Práce bude řešena analýzou sekundárních dat, která budou tvořena veřejně dostupnými stenografickými přepisy tematicky relevantních schůzí Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky mezi lety 2020 a 2021.

Tato data budou kódována za účelem jejich zpřehlednění, kategorizace a identifikace metafor v komunikátech jednotlivých politických aktérů.

Jako vzorek vybraných dat uvádím schůze sněmovny ohledně nouzového stavu, na kterých existovala ze strany Vlády potřeba obhájit dosavadní průběh zvládnání pandemie a ze strany opozice se naopak objevovala kritika těchto kroků.

Níže příkládám seznam jednotlivých schůzí Poslanecké sněmovny. Celkový počet zachycených schůzí je 7.

47. schůze (28. 4. - 4. 6. 2020)

70. schůze (19. 11. 2020)

76. schůze (9. 12. 2020)

78. schůze (22. 12. 2020)

80. schůze (21. 1. 2021)

83. schůze (11. 2. - 7. 4. 2021)

86. schůze (18. 2. 2021)

Etické souvislosti zvažovaného projektu

Vzhledem k povaze dat, co by veřejně dostupných přepisů ze zasedání Poslanecké Sněmovny mě až na důraz na nezaujatost výzkumníka zatím nenapadá nic, co by mohlo působit kontroverzně vzhledem k etice výzkumu.

Orientační seznam literatury

1. Berger, P. L., & Luckmann, T. (1991). *The Social Construction of Reality*. Penguin Books.
2. Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London; Newbury Park, Calif.: Sage Publications.
3. Edelman, M. 1988. *Constructing the Political Spectacle*. Chicago: University of Chicago Press.
4. Lakoff, G. (1993). The contemporary theory of metaphor. In A. Ortony (Ed.), *Metaphor and thought* (pp. 202–251). Cambridge University Press
5. Lakoff, G. (1995). "Metaphor, Morality, and Politics, Or, Why Conservatives Have Left Liberals In the Dust." *Social Research*, 62(2), 177-213.
6. Lakoff, G. (2004). *Don't Think of an Elephant!: Know Your Values and Frame the Debate: The Essential Guide for Progressives*. White River Junction, Vermont: Chelsea Green Publishing Company.
7. Coombs, W. T. (2007). "Protecting Organization Reputations during a Crisis: The Development and Application of Situational Crisis Communication Theory." *Corporate Reputation Review*, 10(3), 163-176.

8. Bušítková, L., & Baboš, P. (2020). Best in Covid: Populists in the time of pandemic. *Politics and Governance*, 8(4), 496–508.
9. Benzi, M., & Novarese, M. (2022). Metaphors we Lie by: our ‘War’ against COVID-19. *History and Philosophy of the Life Sciences*, 44(2), 18.
10. Bobba, G., & Hubé, N. (Eds.). (2021). *Populism and the Politicization of the COVID-19 Crisis in Europe*.
11. Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. Garden City, N.Y.: Doubleday.
12. Wittgenstein, L. (1953). *Philosophical Investigations*. Oxford: Blackwell.
13. Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Oxford, England: Polity Press.
14. Hartikainen, I. (2021). Authentic Expertise: Andrej Babiš and the Technocratic Populist Performance During the COVID-19 Crisis. *Frontiers in Political Science*, 3. [Online] Available at: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpos.2021.734093>
15. Klimovský, D., Nemeč, J., Bel, M., & Bouckaert, G. (2021). The COVID-19 Pandemic in the Czech Republic and Slovakia. *Scientific Papers of the University of Pardubice, Series D: Faculty of Economics and Administration*, 29(1), 1320.
16. Špaček, D. (2020). COVID-19–National government approach in the Czech Republic. In *Good Public Governance in a Global Pandemic*, 259.
17. Staerklé, C., et al. (2022). Common Sense as a Political Weapon: Populism, Science Skepticism, and Global Crisis-Solving Motivations. *Political Psychology*, 43(5), 913-929.

